

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

Величко К.Ю.

**МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ
ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК**
(для студентів економічних спеціальностей)

Видавництво НУА

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

Величко К.Ю.

**МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ
ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК**
(для студентів економічних спеціальностей)

Видавництво НУА

УДК 339.9

*Затверджено на засіданні кафедри економіки та права
Харківського гуманітарного університету «Народна українська
академія»*

Протокол № 11 від 06.06.2022

*Схвалено Радою факультету економіки та бізнесу Харківського
гуманітарного університету «Народна українська академія»*

Протокол № 1 від 24.10.2022

Рецензент канд. екон. наук., професорка кафедри міжнародної економіки та менеджменту Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця Вікторія Козуб

Величко К.Ю. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. Харків: ХГУ «НУА», 2022, 96 с.

У навчальному посібнику розглянуто основні поняття та категорії міжнародної економіки, які є базовими при вивченні навчальної дисципліни «Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини». З кожної теми наведено практичний матеріал, який сприяє засвоєнню та закріпленню теоретичних положень дисципліни: питання для розгляду, тестові та практичні завдання, евристичні питання за темами дисципліни (кейси та ситуаційні вправи), літературні джерела. Посібник призначено для студентів економічних спеціальностей.

© Народна українська академія», 2022

ВСТУП

Дисципліна «Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини» вивчає теоретичні та практичні аспекти міжнародної економіки та еволюцію формування міжнародних економічних відносин, а саме форми, методи та механізм їх реалізації.

Для повноцінного засвоєння дисципліни важливим є ефективна побудова практичних занять, яка дозволяє поглиблене вивчення теоретичних питань та залучення здобувачів до активної роботи через підготовку доповідей, презентацій, аналітичних довідок, розв'язання задач, тестів та розгляд евристичних питань за темами курсу.

Навчальний посібник побудовано у відповідності до затвердженої робочої програми дисципліни, яка містить перелік змістових модулів та тем і включає різні форми навчальних завдань, які сприяють ефективному засвоєнню теоретичних та практичних аспектів дисципліни.

Завданнями практичних занять з дисципліни є:

- закріплення теоретичного матеріалу дисципліни;
- оволодіння науковим апаратом (знання ключових термінів та категорій);

- оволодіння методикою розрахунку основних показників, що характеризують участь країни у міжнародних економічних відносинах в цілому та за окремими її формами;

- залучення до наукових досліджень та формування у здобувачів навичок творчого мислення щодо актуальних тенденцій міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин.

Практичні заняття у комплексі з іншими формами роботи (лекції, самостійна та індивідуальна робота) спрямовані на:

- дослідження суб'єктів, методів і рівнів міжнародної економічної діяльності, факторів розвитку та механізм регулювання;

- аналіз форм міжнародних економічних відносин;

- вивчення специфіки регулювання торговельно-економічних відносин, особливостей процесу ціноутворення на світових товарних ринках;

- дослідження причин та напрямків міжнародної міграції робочої сили у еволюційному аспекті та специфіку сучасних тенденцій міжнародного ринку робочої сили;

- вивчення тенденції міжнародного руху капіталу за видами та формами;

- дослідження розвитку міжнародних валютно-фінансових відносин, а саме: еволюції світової валютної системи, формування валютних курсів,

валютного паритету, світових валютних ринків та валютного ринку України, балансів міжнародних розрахунків;

- дослідження етапів міжнародної економічної інтеграції, процесу становлення європейської інтеграції та євроінтеграційного вектору України;

- формування навичок аналізу та оцінювання міжнародних економічних відносини у контексті національних інтересів України.

Найменування та опис компетентностей, формування яких забезпечує вивчення дисципліни «Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини»:

- вміння використовувати отримані знання для аналізу закономірностей взаємодії національних економік у сфері міжнародної торгівлі, міжкраїнового переміщення факторів виробництва, фінансування та формування міжнародної економічної політики;

- здатність оцінювати зміни міжнародного середовища та вміти адаптуватися до них;

- здатність аналізувати зовнішньоекономічну політику України для її успішної інтеграції у світову економіку;

- здатність аналізувати проблеми та передбачати перспективи міжнародного бізнесу в Україні;

- навички управління економічною інформацією та вміння проводити дослідження на міжнародному рівні;

- здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

- здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;

- здатність проводити дослідження та аналіз політичних явищ та процесів на місцевому, регіональному національному, та міжнародному рівнях з урахуванням взаємозалежності політичних та економічних процесів.

Програмні результати навчання (ПРН):

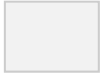
- розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем;

- застосовувати набуті знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

- демонструвати здатність діяти соціально відповідально, та громадсько свідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА - ПІДСИСТЕМА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА. МІЖНАРОДНИЙ РУХ ЧИННИКІВ ВИРОБНИЦТВА

Тема 1.1 Міжнародна економічна система

Ключові поняття теми: міжнародна економічна система; міжнародний поділ праці (МПП); міжнародна спеціалізація виробництва; міжнародне кооперування виробництва; предмет, об'єкти, головні суб'єкти, мета і структура міжнародних економічних відносин (МЕВ); рівні МЕВ; національні економічні інтереси як засіб реалізації МЕВ; особливості сучасних МЕВ.

Питання для розгляду

1. Міжнародна економічна система: поняття та сучасна специфіка.
2. Іноді у наукових джерелах ототожнюють поняття «міжнародні економічні відносини» та «зовнішньоекономічні зв'язки між державами». Чи вірним є таке трактування?
3. Охарактеризуйте місце України у сучасних міжнародних економічних відносинах.
4. Яка форма міжнародних економічних відносин була історично першою?
5. Яка форма міжнародних економічних відносин домінує на сучасному етапі?
6. Охарактеризуйте рівні міжнародних економічних відносин.
7. Охарактеризуйте інфраструктурне середовище розвитку міжнародних економічних відносин.
8. Міжнародний поділ праці як підґрунтя міжнародної економічної системи: поняття та основні форми.
9. Дайте оцінку сучасній міжнародній спеціалізації провідних економік (промислово-розвинутих країн).
10. Значення міжнародних організацій у формуванні ефективних міжнародних економічних відносин та їх класифікація.

Тестові завдання за темою

1. *Що відноситься до форм міжнародних економічних відносин:*

- а) міжнародна торгівля;
- б) міжнародна міграція капіталу;
- в) міжнародна міграція робочої сили;
- г) міжнародна передача технологій;
- д) міжнародні валютно-фінансові й кредитні відносини;
- е) міжнародна економічна інтеграція;
- ж) вирішення глобальних проблем;
- з) правильні відповіді а, б, в, г, д

2. *Міжнародна економіка – це:*

- а) наука, що вивчає закономірності функціонування відкритих національних економік та світового господарства в умовах глобалізації фінансових ринків;
- б) наука, яка вивчає закономірності руху між країнами конкретних товарів та факторів виробництва, а також їх ринкову характеристику;
- в) частина теорії ринкової економіки, яка вивчає закономірності взаємодії господарчих суб'єктів різної державної приналежності у сфері міжнародного обміну товарами, руху факторів виробництва та фінансування, а також формування економічної політики.

3. *Міжгалузєва спеціалізація - це:*

- а) вищий ступінь розвитку суспільно-територіального поділу праці між країнами, основою якого є економічно вигідна спеціалізація окремих країн і обмін між ними продукцією у визначеній кількості і якості;
- б) форма міжнародного поділу праці, відповідно до якої відбувається збільшення концентрації однорідного виробництва на базі диференціації національних виробництв, виділення в самостійні (відокремлені) технологічні процеси, в окремі галузі, виготовлення продукції понад внутрішні потреби;
- в) взаємовідносини між державами при обміні продуктами праці різних галузей виробництва;
- г) об'єднання зусиль виробників декількох країн у випуску певних видів товарів для світового ринку.

4. *Яка з груп країн торгують, перш за все, між собою, обмінюючись глибоко спеціалізованою продукцією, послугами, технологіями:*

- а) країни, що розвиваються;
- б) промислово розвинуті країни;
- в) країни ОПЕК;
- г) відсталі країни;
- д) країни ЕС.

5. Сукупність національних економік, що знаходиться в тісній взаємодії та співробітництві та підкорюється об'єктивним законам ринкової економіки:

- а) сучасне світове господарство;
- б) сучасна світова економіка;
- в) міжнародні економічні відносини;
- г) міжнародна макроекономіка.

6. За критерієм географічного охоплення виділяють такі типи міжнародних організацій:

- а) всесвітні, глобальні, міжнародні, регіональні, національні, місцеві;
- б) глобальні (всесвітні), регіональні, субрегіональні;
- в) універсальні, спеціальні, глобальні.

7. Господарські зв'язки між державами, регіональними об'єднаннями, підприємствами, фірмами, установами, юридичними та фізичними особами для виробництва та обміну товарами та послугами, матеріальними та фінансовими ресурсами на міжнародному ринку – це:

- а) міжнародні економічні відносини;
- б) міжнародний ринок;
- в) міжнародна економіка;
- г) міжнародна торгівля.

8. Чи вірним є твердження, що міжнародна економічна система є глобальною системою, яка ґрунтується на міжнародному і наднаціональному поділі праці, інтернаціоналізації та інтеграції виробництва і обігу та функціонує на принципах ринкової економіки:

- а) так;
- б) ні;
- в) частково, міжнародна економічна система ґрунтується виключно на міжнародному поділі праці.

9. Науково-технічний потенціал, прискорення темпів морального зносу, технологічна диверсифікованість, розширення науково-дослідних та дослідницьких робіт – це відноситься до:

- а) наукових факторів, що впливають на розвиток міжнародного поділу праці;
- б) інноваційно-технічних факторів, що впливають на розвиток міжнародного поділу праці;
- в) науково-технічних факторів, що впливають на розвиток міжнародного поділу праці.

10. Що відноситься до специфічних принципів міжнародних економічних відносин:

- а) суверенітет;
- б) територіальна цілісність та політична незалежність держав;
- в) ненапад та невтручання;
- г) взаємна та справедлива вигода;
- д) мирне спілкування;
- з) рівноправ'я та самовизначення народів;
- к) мирне врегулювання суперечностей;
- л) добросовісне виконання міжнародних зобов'язань;
- м) поважання прав та основних свобод людини;
- н) сприянні міжнародній соціальній справедливості;
- п) міжнародне співробітництво з метою розвитку;
- р) вільний доступ до моря і від нього для неморських країн;
- с) усе вище перелічене;
- т) усе вище перелічене, крім р.

Практичні завдання за темою

Задача 1.1

Відомо, що ВВП України у 2017 р. становив 544 153 млн. грн., обсяг експорту послуг - 7505,5 млн. дол. США, експорту товарів 38 368,0 млн. дол. США; імпорту послуг - 3719,4 млн. дол. США, імпорту товарів - 45 038,6 млн. дол. США. Розрахувати експортну, імпортну та зовнішньоторговельну квоти, якщо середньорічний валютний курс 1 дол. США дорівнює 28,64 грн.

На основі проведених розрахунків зробити висновок щодо рівня зовнішньоекономічної відкритості України.

Задача 1.2.

На основі даних представлених у таблиці 1.1. визначте ступінь залежності кожної країни від міжнародної торгівлі.

До якої групи залежності відноситься кожна з країн і чому? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 1.3.

На основі даних таблиці 1.2., потрібно визначити ступінь відкритості національних економік – через розрахунок експортних квот, обсягу експорту на душу населення та питомої частки кожної країни у світовому експорті.

Які з країн найбільшою мірою залежать від зовнішньоекономічної сфери і чи є це позитивним для національного господарства?

Таблиця 1.1. Обсяги міжнародної торгівлі за часткою участі країн у експортно-імпортних операціях.

Країна	Обсяг експорту, дол США	Обсяг імпорту, дол США	ВВП, дол США
Німеччина	1037	910	2764
США	1112	1920	12470
Китай	411	792	1790
Японія	969	577	4848
Франція	490	533	2068
Великобританія	449	601	2218
Італія	410	436	1694
Канада	388	357	1023
Польща	302	137,5	2225
Україна	35	42	359,6
<i>Світ в цілому</i>	<i>12062</i>	<i>12380</i>	<i>43920</i>

Таблиця 1.2. Ключові показники для розрахунку ступеня відкритості національних економік

Країна	Обсяг експорту, млрд дол. США	ВВП, млрд дол. США	Чисельність населення, млн чол.
США	625	7400	255,4
Німеччина	521	2497	80,6
Японія	411	5390	124,5
Франція	289	1585	57,4
Великобританія	260	1167	57,8
Італія	234	1112	57,0
Канада	201	575	27,4
Нідерланди	198	415	15,2
Польща	104	370,2	148,3
Україна	18	36	49,7
<i>Світ в цілому</i>	<i>5690</i>	<i>41100</i>	<i>6200000</i>

Методичні рекомендації до розв'язання

Експортна квота – це кількісний показник, що характеризує важливість (значимість) експорту для економіки в цілому та за окремими галузями або видами продукції

$$E_{к.в.} = E_{з.р.} / \text{ВВП} * 100\%,$$

де $E_{к.в.}$ – експортна квота;

$E_{з.р.}$ - обсяг експорту в звітному році;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Імпортна квота – це кількісний показник, що характеризує важливість (значимість) імпорту для економіки країни в цілому та за окремими галузями або видами продукції

$$I_{к.в.} = I_{з.р.} / \text{ВВП} * 100\%,$$

де $I_{к.в.}$ – експортна квота;

$I_{з.р.}$ - обсяг експорту в звітному році;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Зовнішньоторговельна квота – це кількісний показник, який характеризує значимість міжнародної торгівлі для економіки країни.

$$\text{ЗТК} = \text{ЗТО} / \text{ВВП} * 100\%,$$

ЗКТ – зовнішньоторговельна квота

ЗТО- зовнішньоторговельний оборот (сума експорту та імпорту) у звітному році

ВВП – валовий внутрішній продукт країни у звітному році

Евристичне завдання за темою

Уважно прочитайте ситуаційну вправу та надайте ґрунтовні відповіді на наступні питання:

1. Чи впливає розвиток економіки Китаю на зміну положення США у сучасний міжнародних відносинах? Охарактеризуйте можливі наслідки такої зміни для міжнародної економічної системи.

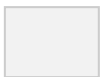
2. В яких секторах, на Ваш погляд, найбільш гостра конкуренція між країнами. Та які заходи необхідно запровадити США для забезпечення довготривалого лідерства?

Суттєвий розвиток Китаю призвів до значних змін – він став основним геоекономічним конкурентом США. Західні впливові

інтелектуали, як-от британський історик Ніл Фергюсон, відкрито кажуть, що КНР буде у фокусі 21 сторіччя. Вашингтон поки що зберігає беззаперечну технологічну гегемонію, однак китайці інвестують мільярди доларів у наукові дослідження з метою модернізації – вони жадають наздогнати Сполучені Штати за рівнем технічного розвитку і стати абсолютним економічним лідером, незалежним від іноземних технологій. Джо Байден визначив конфронтацію з Пекіном одним із пріоритетів своєї зовнішньої політики. Америка реалізує всебічне стримування Китаю; Пекін у відповідь збільшує тиск. Ті, хто в Китаї виступав за поглиблення економічних зв'язків зі США, наприклад Джек Ма, зазнали поразки у внутрішньополітичній боротьбі. Тим часом конкуренція між КНР і США загострюється в царинах промисловості, інвестицій, ІТ, інновацій. Хоча між країнами ще залишається значна взаємозалежність. Отже, хто виграє економічні перегони у цьому сторіччі – Китай чи Америка? Що за вразливості можуть бути використані опонентами для послаблення візаві? Та якими є сильні та слабкі сторони економік КНР і США?

Джерело: Шевченко, П.(2022) Хто виграє: Китай чи США? Економічний аспект протистояння. [online]. Available at: https://lb.ua/world/2022/02/04/504635_hto_vigraie_kitay_chi_ssha_ekonomichnyi.htm [Accessed 11 May 2022].

Тема 1.2 Міжнародна економічна діяльність

Ключові поняття теми: середовище МЕВ та його особливості; країни з розвинутою ринковою економікою; країн, що розвиваються; «нові індустріальні країни»; азіатська та латиноамериканська моделі розвитку; країни з перехідною економікою; система національних рахунків; риси сучасної міжнародної економічної діяльності

Питання для розгляду

1. Як проявляється вплив політико-правового середовища на діяльність економічних суб'єктів?
2. Як впливають основні елементи соціально-культурного середовища на міжнародні економічні відносини?
3. Назвіть класифікацію чинників економічного середовища. Як вони впливають на формування МЕВ?

4. Як пов'язані між собою еволюція міжнародної економіки та еволюція світового ринку?

5. Міжнародні економічні відносини являють собою історично обумовлену форму функціонування світової економіки. Чи є вірним такий вислів?

6. Чому теорія міжнародної економіки розглядає товар не як продукт виробництва, а як предмет сукупного попиту і сукупної пропозиції?

7. Як змінились міжнародні економічні зв'язки у найновіший період з розпадом соціалістичної системи?

8. Чи є, на Ваш погляд, доречним сучасна класифікація типів країн за рівнем соціально-економічного розвитку.

9. Які показники визначають рівень економічного розвитку країни?

10. Які б показники, на ваш погляд, найбільш повно характеризують рівень економічного розвитку країни?

Тестові завдання за темою

1. Лібералізація національних економік виражається у:

а) підвищенні ролі взаємної торгівлі товарами та послугами (що дало можливість багатосторонньої лібералізації торгівлі під егідою ГАТТ/СОТ);

б) створенні системи міждержавних організацій;

в) відкритті виробничих філій на території інших країнах з метою виходу на ринок цієї країни;

г) запровадженні резервної валюти, впровадженні єдиної, універсальної валюти в світі, функціонуванні світових фондових бірж.

2. Вартість якого фактору виробництва вимірюється рівнем заробітної платні:

а) капітал;

б) земля;

в) праця;

г) технології.

3. Система національних рахунків являє собою:

а) облікові символи, які використовуються для запису і узагальнення збільшення або зменшення певного виду доходів, витрат, активів, зобов'язання та власного капіталу країни;

б) сукупність міжнародно визнаних правил обліку міжнародної діяльності, в яких відображаються всі необхідні макроекономічні зв'язки, включаючи взаємодію національної та міжнародної економіки;

в) взаємозв'язок між бухгалтерськими рахунками внаслідок відображення

на них господарських операцій;

г) спосіб узагальнення за економічно однорідними групами і поточного обліку результатів діяльності підприємств в певній країні.

4. Які існують види соціально-економічних моделей розвинених країн:

- а) американська, західноєвропейська, японська;
- б) американська, європейська, китайська;
- в) американська, західноєвропейська, соціалістична;
- г) австралійська, європейська, китайська.

5. До країн «великої сімки» входять (G7):

- а) США, Японія, Німеччина, Франція, Великобританія, Італія, Канада;
- б) США, Канада, Китай, Японія, Швейцарія, Німеччина, Франція, Італія;
- в) США, Канада, Японія, Китай, Великобританія, Німеччина, Швейцарія;
- г) Австралія, Канада, Китай, Великобританія, Німеччина, Італія, Швейцарія.

6. Яка з перелічених країн входить до групи «нових індустріальних країн»:

- а) Угорщина;
- б) Бразилія;
- в) Венесуела;
- г) Польща

7. Назвіть головний сектор економіки розвинених країн:

- а) первинний;
- б) вторинний;
- в) третинний;
- г) всі відповіді вірні.

8. Яка з перелічених країн входить до групи країн з перехідною економікою:

- а) Японія;
- б) Венесуела;
- в) Мексика;
- г) Казахстан.

9. Яка з перелічених країн має централізовано керовану економіку:

- а) В'єтнам;
- б) Італія;
- в) Португалія;
- г) Латвія.

10. У наукових джерелах країни, що розвиваються мають також назву:

- а) країни третього світу;
- б) країни з перехідною економікою;
- в) країни «золотого мільярда»;
- г) «нові індустріальні країни».

Практичні завдання за темою

Задача 2.1.

Економіка умовної країни характеризується такими макроекономічними показниками (млрд. євро):

- Непрямі податки на бізнес - 11
- Заробітна плата - 382
- Доходи, отримані за кордоном - 12
- Орендна плата - 24
- Доходи від власності - 63
- Експорт - 57
- Амортизація - 17
- Державні закупівлі товарів та послуг - 105
- Дивіденди - 18
- Нерозподілений прибуток корпорацій - 4
- Процентні платежі - 25
- Валові інвестиції - 76
- Споживчі витрати - 325
- Імпорт - 10
- Податок на прибуток корпорацій - 9
- Доходи, отримані іноземцями - 8

Враховуючи вихідні дані, розрахуйте:

1. Валовий національний продукт за доходами та витратами.
2. Валовий внутрішній продукт.
3. Чистий національний продукт.
4. Національний дохід.

Задача 2.2.

Користуючись статистичною інформацією назвіть 10-ку лідерів економік світу, результати оформіть у вигляді таблиці (необхідні дані розрахуйте)

№ п/п	Назва країни	ВВП, млн. дол. США	ВВП на душу населення, млн. дол. США	ВНП, млн. дол. США
1.	США			

Задача 2.3.

Які з указаних нижче доходів чи витрат враховуються при обчисленні ВВП поточного року та яким методом?

1. Відсоток по облігаціям компанії.
2. Доходи стоматолога.
3. Виплата допомоги по непрацевдатності
4. Рентна плата за квартиру.
5. Робота маляра по фарбуванню власного будинку.
6. Покупка машини випуску поточного року.
7. Щомісячні грошові перекази, які отримує студент з дому.
8. Перепродаж машини випуску поточного року.
9. Перепродаж машини випуску поточного року.
10. Зростання запасів міжнародної компанії на 2 млн.
11. Відсоток по державним облігаціям.
12. Купівля 100 акцій компанії.
13. Виплата допомоги по безробіттю.
14. Купівля устаткування фірмою.

Евристичне завдання за темою

Уважно прочитайте конкретні складові середовища розвитку міжнародних економічних відносин та визначте його тип:

а) способи впливу держави, за яких необхідний суспільству результат досягається шляхом прямого наказу (обов'язкового припису) компетентного органу, який підлягає виконанню суб'єктом ЗЕД незалежно від того, вигідне це виконання йому економічно, чи ні (заборона окремих видів експорту та імпорту; ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій; застосування технічних, санітарних, фітосанітарних, ветеринарних, екологічних стандартів та вимог; встановлення державної монополії на експорт/імпорт окремих товарів тощо.

б) У 2021 році економіка відновлювалася, тому дорожчав газ. Цим вирішила скористатися Росія. «Газпром» системно знижував постачання палива до країн Євросоюзу і вимагав сертифікувати газопровід "Північний потік-2", який мав зацементувати російську монополію на європейському енергетичному ринку. Євросоюз на шантаж не піддався. Після відмови сертифікувати трубу Росія ще більше закрутила крани, і ціни на газ порівняно з 2020 роком зросли вп'ятеро. Зараз тисяча кубометрів блакитного палива коштує близько 1 тис дол. Внаслідок цього гуртові ціни на електроенергію в країнах ЄС менш ніж за рік зросли в

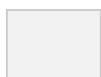
два-три рази. Держави витрачали мільярди євро на субсидування тарифів на електроенергію, аби втримати бізнес у зоні рентабельності.

в) суттєві (радикальні) зміни у трудовій сфері, що зумовлені економічними реформами в країні та об'єктивно вимагають перегляду існуючих методологічних підходів, урахування вже на етапі організації дослідження нових чинників, головними з яких є багатоманітність форм власності, нові управлінські практики, тиск ринку робочої сили, а також руйнування попередніх моральних норм праці та конституювання нового трудового етносу, нової сукупності ціннісних орієнтацій.

г) різка цифровізація економіки та попит на техніку призвели до дефіциту мікрочипів, який неможливо швидко подолати. через це автомобільні компанії не змогли наростити випуск машин і навіть змушені закривати заводи.

д) російська армія заблокувала українські порти, і тепер 400 мільйонів людей ризикують залишитися без ключового постачальника зерна. Водночас Росія обмежила експорт власного продовольства та добрив. Це може підштовхнути світові ціни на продукти ще на 8-22%. Аномальне подорожчання їжі стає чутливим політичним фактором для країн-експортерів. Вони починають обмежувати експорт продовольства, щоб стабілізувати внутрішні ціни.

Джерело: Голод, інфляція, стагнація. Куди котиться світова економіка та як на це впливає війна в Україні? [online]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/1/687610/> [Accessed 20 May 2022].

Тема 1.3 Світовий ринок товарів і послуг

Ключові поняття теми: світовий ринок товарів та послуг; структура світового ринку; Гармонізована система опису й кодування товарів; теорія порівняльних витрат виробництва, принцип абсолютних порівняльних переваг у торгівлі; модель Хекшера-Оліна; модель Рибчинського; «парадокс Леонтьєва»; міжнародна торгівля; експорт; імпорт; реекспорт; реімпорт; торгові та неторгові товари; зовнішньоторговельний оборот (ЗТО); експортна квота; імпортна квота; зовнішньоторговельна квота; компенсаційна торгівля; бартер; зустрічна торгівля; зворотна закупівля; біржова торгівля; аукціонна торгівля; міжнародні торги; фритредерство (вільна торгівля); протекціонізм; тарифні та нетарифні методи регулювання; світова ціна; трансферні ціни; міжнародні послуги.

Питання для розгляду

1. Охарактеризуйте сучасні тенденції світового ринку товарів та послуг.
2. Що таке загальна міжнародна рівновага?
3. Як впливає економічне зростання на міжнародну торгівлю окремих країн?
4. В чому полягає принципова відмінність торгових товарів від неторгових, які чинники впливають на процес формування ціни як однієї так і іншої групи товарів?
5. Які особливості характерні ринку послуг, що відрізняють його від ринку товарів?
6. Чи впливає процес глобалізації на еволюцію сфери послуг? Навести приклади.
7. Охарактеризуйте основні показники, що характеризують сучасний стан та динаміку міжнародної торгівлі.
8. Охарактеризуйте теорії меркантилізму (раннього та пізнього).
9. Охарактеризуйте теорії абсолютної та відносної переваги.
10. Охарактеризуйте нетехнологічні теорії міжнародної торгівлі.

Тестові завдання за темою

1. *Міжнародна торгівля – це:*
 - а) форма господарювання, при якій всі вироблені товари виробляються, збуваються і споживаються всередині країни;
 - б) внутрішній ринок, частина котрого орієнтується на іноземних покупців;
 - в) суспільно-територіальний поділ праці між країнами зі сталою концентрацією виробництва певної продукції;
 - г) сфера міжнародних товарно-грошових відносин, що представляє собою сукупність зовнішньої торгівлі усіх країн світу
2. *Теорію співвідношення факторів виробництва сформулював:*
 - а) Альфред Маршал;
 - б) Томас Мальтус;
 - в) Елі Хекшер та Берті Олін;
 - г) Адам Сміт.
3. *Який з перелічених напрямів зовнішньоторговельної політики забезпечує захист внутрішніх ринків від іноземних експортерів?:*
 - а) лібералізація;
 - б) протекціонізм;
 - в) вільна торгівля;
 - г) ембарго.

4. Які торговельні операції мають найбільший рівень цін?:

- а) звичайні комерційні операції;
- б) клірингові операції;
- в) компенсаційні торговельні операції;
- г) операції за програмою допомоги.

5. Світовий товарний ринок – це:

- а) торгівля однієї країни з іншою, яка складається з експорту та імпорту;
- б) сфера стійких товарно-грошових відносин між країнами, які склалися на основі міжнародного поділу праці і розвиваються під дією об'єктивних економічних законів;
- в) обмін товарами та послугами між країнами за межами їх національних кордонів;
- г) система міжнародних торговельних організацій, торговельних установ, підприємств і засобів зв'язку між ними.

6. Демпінг – це:

- а) продаж товарів на ринках за цінами нижчими від витрат виробництв (собівартості), для отримання конкурентних переваг в експорті на тому чи іншому ринку;
- б) державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції за допомогою тарифних інструментів торговельної політики;
- в) плата за товар, який перетинає митний кордон.

7. Якщо Україна витрачає на виробництво льону 7 умовних одиниць праці, а на виробництво цибулі – 18, а Корея відповідно 9 та 15 годин праці, то Україна має:

- а) абсолютну перевагу у виробництві цибулі, а Корея у виробництві льону;
- б) абсолютну перевагу у виробництві льону, а Корея у виробництві цибулі;
- в) порівняльну перевагу у виробництві льону, а Корея у виробництві цибулі.

8. Протекціонізм - це:

- а) форма господарювання, при якій всі вироблені товари виробляються, збуваються і споживаються всередині країни;
- б) державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції шляхом використання тарифних і нетарифних інструментів торговельної політики;
- в) кількісне обмеження на обсяг товару, що може бути імпортованим/експортованим за визначений проміжок часу;
- г) політика мінімального державного втручання у зовнішню торгівлю, яка розвивається на основі вільних ринкових сил попиту та пропозиції.

9. Як називаються ціни, які друкуються в періодиці, спеціальних бюлетенях, експортних прейскурантах?:

- а) статистичні;
- б) біржові котирування;
- в) довідкові;
- г) ціни фактичних операцій і контрактів.

10. Діяльність з надання комплексу послуг виробничого, комерційного, науково-технічного характеру, що здійснюється спеціалізованими компаніями (промисловими, будівельними та ін.), одна з яких є іноземним контрагентом – це:

- а) міжнародний лізинг;
- б) міжнародний інжиніринг;
- в) міжнародний консалтинг;
- г) міжнародний франчайзинг.

Практичне завдання за темою

Задача 3.1.

Експорт-імпорт послуг за країнами світу у 2007-2008 рр. подано у таблиці 3.1. (млн. дол. США). Визначте показники динаміки торгівлі послугами: темпи приросту експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обігу.

Країни	Експорт		Імпорт	
	2020 р.	2021р.	2020 р.	2021 р.
Росія	3410,6	3851,6	696,7	894,2
Велика Британія	546,8	695,1	610,5	863,4
Швейцарія	510,2	618,0	174,2	258,0
США	442,6	555,2	437,2	426,3
Кіпр	406,9	637,3	389,8	661,4
Німеччина	380,9	547,1	339,4	511,5
Китай	38,3	70,2	15,3	21,1
Японія	11,8	19,6	9,6	28,3
<i>Світ</i>	<i>9038,9</i>	<i>11741,3</i>	<i>4980,6</i>	<i>6468,0</i>

Методичні рекомендації до розв'язання

1. *Темпи росту:*

- темпи росту експорту

$$T_{p.e.} = E_{z.p.} / E_{б.p.} * 100\%,$$

де $T_{p.e.}$ – темпи росту експорту;

$E_{z.p.}$ – обсяг експорту в звітному році;

$E_{б.р.}$ – обсяг експорту в базисному році.

2. *темпи приросту:*

- темпи приросту експорту

$$T_{пр.е.} = T_{р.е.з.р.} / T_{р.е.б.р.} * 100\%$$

де $T_{пр.е.}$ – темпи приросту експорту;

$T_{р.е.з.р.}$ – темпи росту експорту за звітний рік;

$T_{р.е.б.р.}$ – темпи росту експорту за базисний рік.

Задача 3.2.

Двигуни для тракторів коштують (виробництво в країні) в Україні 100 дол. США, у Польщі – 80 дол., у Чехії– 60 дол. Україна – маленька країна, і її зовнішня торгівля не впливає на рівень світових цін.

А. В Україні вводиться 100-відсотковий адвалорний тариф на імпорт двигунів із Чехії та Польщі. Чи буде Україна продовжувати імпортувати двигуни?

Б. Якщо після цього Україна утворить митний союз з Чехією, чи буде вона сама виробляти або імпортуватиме їх?

В. Який ефект – створення торгівлі чи відхилення торгівлі – виникає при заснуванні митного союзу між Україною і Чехією?

Г. Припустимо тепер, що в Україні вводиться 50-відсотковий, а не 100-відсотковий адвалорний тариф на імпорт двигунів із Чехії та Польщі. Чи буде Україна продовжувати імпортувати двигуни?

Д. Якщо тепер Україна утворить митний союз з Польщею, чи буде вона сама продукувати двигуни або імпортуватиме їх?

Е. Який ефект – створення торгівлі чи відхилення торгівлі – виникає при заснуванні митного союзу між Україною та Польщею?

Методичні рекомендації

У результаті взаємного усунення мит можуть виникнути такі статичні ефекти:

- *ефект створення торгівлі (trade creation) – це фактично переорієнтація місцевих споживачів з менш ефективного внутрішнього джерела постачання товару на ефективніше зовнішнє джерело (імпорт), яка стала можливою внаслідок усунення імпортних мит у рамках митного союзу;*

- *ефект відхилення торгівлі (trade diversion) – переорієнтація місцевих споживачів із закупівлі товару від ефективнішого позаінтегрального джерела постачання на менш ефективне внутрішньоінтеграційне джерело, що відбулося через ліквідацію імпортних мит у межах митного союзу.*

Задача 3.3.

Підприємство укладає зовнішньоторговельну угоду у 2018 році з іноземною фірмою на поставку обладнання у 2021 році за цінами на умовах «ковзання». На дату укладання контракту:

- Базисна ціна товару складала 15 млн. ум. од.
- Витрати на сировину – 45 %.
- Витрати на зарплату – 40 %.
- Постійні витрати – 15 %.
- Індекс цін на сировину за період «ковзання» – 1,54.
- Індекс цін на заробітну плату за період «ковзання» – 1,2.

На основі наведених даних розрахуйте, яку суму імпортер має сплатити експортеру у 2021 році за придбання обладнання.

Методичні рекомендації до розв'язання

Під «умовами ковзання» розуміють умови перерахунку базової ціни в кінцеву, за якою замовник розрахується з постачальником. У своїй пропозиції фірма вказує ціну і дату пропозиції (базисна ціна), порядок розкладання цієї ціни на складові елементи. У контракті, фіксуються наступні погоджені в переговорах умови: базисна ціна, питома вага її складових елементів; ціни матеріалів до моменту висновку угоди, тобто базові ціни і ставки; умови ковзання. Залежність кінцевої ціни від зміни цін на матеріали і тарифів заробітної плати встановлюють за формулою:

$$P_1 = P_0(A(a_1/a_0) + B(v_1/v_2) + C),$$

де P_1 – кінцева ціна устаткування; P_0 – базова ціна; A – частка в ціні витрат на матеріали; B – частка витрат на заробітну плату; C – незмінна частина ціни; a_0 – базова ціна (індекс цін) матеріалів; a_1 – ціна матеріалів за період ковзання, тобто під час виконання замовлення; v_0 – базові ставки (індекс) заробітної плати; v_1 – зміна тарифів зарплати за період виконання замовлення.

Задача 3.4.

Магнітофони є відносно трудомістким товаром, вони потребують для виробництва 30 год праці та 6 га землі та продаються за 90 дол. США кожний. Авокадо - це товар, що потребує відносно більших витрат землі. На виробництво 1 т авокадо необхідно 1,5 год праці та 6 га землі, при цьому 1 т авокадо можна продати за 6 дол. США.

А. Якщо в США 180 млн працівників та 300 млн га землі, а в Мексиці - 60 млн працівників та 75 млн га землі, то в якому співвідношенні буде здійснюватися торгівля двома товарами між США та Мексикою?

Б. Чому спеціалізація в реальній торгівлі може бути цілком іншою, ніж впливає з теорії співвідношення факторів виробництва?

Задача 3.5.

Витрати робочого часу в Україні та Німеччині на виробництво товарів А, Б, В, Г такі:

Товар	Німеччина	Україна
А	3	36
Б	6	54
В	12	72
Г	45	90

А. За якими товарами Німеччина має найбільшу та найменшу абсолютну перевагу перед Україною?

Б. Якщо німецька заробітна плата в 7 разів вище української, які товари будуть продукуватися у Німеччині, а які в Україні?

Евристичне завдання до теми

Уважно прочитайте кейс «Китай проти ЄС: захід сонця сонячних радіаторів» та надайте відповідь на наступні питання:

1. Про який факт у міжнародній торгівлі сонячними радіаторами між Китаєм та ЄС йде мова?
2. Як можна охарактеризувати політику Китаю щодо просування сонячних радіаторів на міжнародних ринках?
3. Чи вірним було рішення Європейської комісії щодо впровадження заборонного мита на китайські сонячні радіатори?

Китай проти ЄС: захід сонця сонячних радіаторів

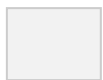
Зараз у це важко повірити, але Китай не завжди контролював 80% світового ринку сонячних радіаторів. Ще на початку 2010-х років у галузі домінували компанії зі США та ЄС насамперед німецькі. Але в 2011-2012 роках китайський уряд видав національним виробникам пільгову позику 42 млрд. дол. США. Головним завданням було насичення внутрішнього ринку (і треба сказати, зараз КНР лідирує за встановленою потужністю сонячних електростанцій). Однак, насамперед, китайські виробники почали працювати на експорт і, досягли порівняно з європейською якістю продукції, але просто вбили конкуренцію ціною. Як наслідок, один за одним почали банкрутувати німецькі компанії, що недавно процвітали:

Solon, Q-Cells, Conergy і, нарешті, Solarworld, генерального директора якої Франка Асбека преса називала «королем-сонцем». Хвиля банкрутств знищила кілька тисяч робочих місць.

Європейська комісія не могла пройти повз таку ситуацію і заявила про намір встановити заборонні мита для китайських сонячних радіаторів. у розмірі 47%, щоправда підсумковим рішенням ЄК після переговорів з Пекіном був встановлений тариф вдвічі нижчий за початкові обіцянки. Китайську сторону це влаштувало, а голова галузевої асоціації ProSun Мілан Ніцше назвав угоду «капітуляцією».

У 2018 році європейці взагалі зняли обмеження, мотивувавши це тим, що дешеві китайські батареї відповідають інтересам споживача та, зрештою, допомагають досягненню кліматичних цілей ЄС. Втім, відновити з руїн німецький ринок уже навряд чи можливо. А Китай на той час переключився на американський ринок, наростивши постачання сонячних радіаторів у п'ять разів за чотири роки та обваливши ціни на 60%. Як наслідок, США теж змушені були відгородитися від експансії Піднебесного 30%-м митом.

Джерело: Акімов, І. (2022) Китайська загроза: які прийоми допомагають компаніям з Китаю захоплювати світ. [online]. Available at: <https://www.gazeta./business/2021/03/25/13526060.shtml?updated> [Accessed 23 May 2022].

Тема 1.4 Світовий фінансовий ринок

Ключові поняття теми: світовий фінансовий ринок; ринок грошей; ринок банківських кредитів; ринок короткотермінових фінансових активів; валютний ринок; ринок цінних паперів; типи міжнародних фінансових ринків; суб'єкти міжнародного фінансового ринку; джерела фінансових ресурсів та активи фінансових інститутів.

Питання для обговорення

1. Сутність і значення світового фінансового ринку та його функції.
2. Охарактеризуйте основних суб'єктів світового фінансового ринку.
3. За якими ознаками класифікують світовий фінансовий ринок?
4. Чим відрізняється сегментований фінансовий ринок від інтегрованого?
5. На які категорії поділяють фінансові інструменти?
6. Міжнародний валютний ринок та його ключові характеристики.

7. На які види поділяють фінансові інструменти за терміном обігу?
8. Назвіть основні види діяльності фінансових інститутів на ринку.
9. Які види сегментів фінансового ринку формують його структуру?
10. Охарактеризуйте міжнародні ринки золота.

Тестові завдання за темою

1. Дефляційна політика – це:

- а) політика спрямована на скорочення внутрішнього попиту та обмеження бюджетних витрат переважно на цивільні цілі, замороження цін і заробітної плати;
- б) обмеження, що спрямовані на лімітування експорту капіталу та стимулювання його припливу;
- в) сукупність форм і методів, що використовуються при встановленні валютного курсу, тобто, режим встановлення курсу обміну валют;
- г) політика спрямована на стимулювання припливу капіталу в державу.

2. Обмеження експорту та стимулювання його надходження (блокування валютного виторгу експортерів, ліцензування продажу іноземної валюти імпортерам, концентрація валютних операцій через уповноважені банки - це:

- а) валютні обмеження;
- б) девальвація;
- в) валютний режим;
- г) міжнародна валютна ліквідність.

3. Міжнародна валютно-фінансова система – це:

- а) сукупність заходів, що здійснюються у сфері міжнародних валютних відносин та інших економічних відносин відповідно до поточних та стратегічних цілей країни;
- б) форма організації та регулювання валютних відносин, закріплена національним законодавством або міждержавними угодами;
- в) система, що ґрунтується на офіційному закріпленні країною золотого вмісту національної валютної одиниці;
- г) сукупність суспільних відносин, що складаються при функціонуванні валюти у світовому господарстві.

4. Міжнародні валютно-фінансові відносини – це:

- а) сукупність заходів, що здійснюються у сфері міжнародних валютних відносин та інших економічних відносин відповідно до поточних та стратегічних цілей країни;
- б) сукупність валютно-економічних відносин, що історично склались на засадах господарських зв'язків;

- в) система, що ґрунтується на офіційному закріпленні країною золотого вмісту національної валютної одиниці із зобов'язанням центрального банку купувати та продавати національну валюту в обмін на золото;
- г) сукупність суспільних відносин, що складаються при функціонуванні валюти у світовому господарстві і обслуговуючих взаємний обмін результатами діяльності національних господарств.

5. Міжнародна валютна ліквідність – це:

- а) складова частина грошової системи країни, яка є відносно самосійною і виходить за національні кордони;
- б) сукупність заходів, що здійснюються у сфері міжнародних валютних відносин та інших економічних відносин відповідно до поточних та стратегічних цілей країни;
- в) міжнародна валютна система, що ґрунтується на повній демонетизації золота у сфері валютних відносин та введенні СПЗ;
- г) здатність країни або групи країн забезпечувати своєчасне погашення своїх міжнародних зобов'язань проблемними для кредитора платіжними засобами

6. Основною функцією світового фінансового ринку є:

- а) забезпечення міжнародної ліквідності;
- б) забезпечення гарантованості платежів;
- в) залучення грошових ресурсів;
- г) забезпечення міжнародного платіжного обігу.

7. Світовий фондовий ринок та ринок капіталів тотожні?

- а) так;
- б) ні.

8. Найбільша фінансова біржа у світі розташована:

- а) у Лондоні;
- б) у Цюриху;
- в) у Нью-Йорку;
- г) на Багамських островах.

9. Світовий фінансовий ринок можна поділити на :

- а) світовий грошовий ринок та світовий ринок капіталів;
- б) світовий ринок цінних паперів, світовий ринок капіталів та валютний ринок;
- в) світовий грошовий ринок та світовий кредитний ринок.

10. Акумуляція та перерозподіл фінансових ресурсів за допомогою посередників – це основна мета:

- а) світового кредитного ринку;
- б) світового фінансового ринку;
- в) світового грошового ринку.

Практичні завдання за темою

Задача 4.1.

Швейцарський банк продає імпортеріві 10 тис. дол. США на форвардній основі з поставкою через три місяці (90 днів) при ставках ЛІБОР по долару 5,5%, по франку 3,5%.

Курс спот становить 1,6 швейцарського франку за дол. США

Визначите наступні показники:

- 1) форвардний курс угоди;
- 2) вартість продажу.

Методичні рекомендації до розв'язання

Терміновий (форвардний) валютний ринок – це ринок, на якому укладаються угоди про покупку або продаж фіксованої кількості валюти на певну дату в майбутньому по заздалегідь обговореному (терміновому) валютному курсу.

У міжнародній практиці при визначенні форвардного валютного курсу поряд з різницею в процентних ставках використовується відсоток по депозитах на міжбанківському лондонському ринку, тобто ставка ЛІБОР. У цьому випадку різниця між форвардним валютним курсом і курсом спот обчислюється за формулою:

, де

F – форвардний валютний курс; e_s – курс-спот (кількість національної валюти на одиницю іноземної);

i_A , i_B – процентні ставки по депозитах в іноземній і національній валюті;

t - строк форварда (у днях).

Задача 4.2.

Американська компанія експортувала обладнання в Ірландію за ціною 10 тис. євро. Валютний курс складав 1 євро = 1,5 дол. США. Затрати на виробництво обладнання склали 11 тис. дол. США. Як зміниться прибуток експортерів в доларах при підвищенні курсу долара на 20%?

Задача 4.3.

Розрахуйте форвардний курс через 3 місяці та 5 днів, якщо спот-курс USD/CHF дорівнює 1,5905—1,5915, своп-ставки на 3 місяці 170—165, на 4 місяці-220-210.

Задача 4.4

Дата поставки форварда може бути також скорочено за допомогою свопу, приблизно так само, як оновлення форварда. Наприклад, швейцарська компанія експортер товарів до Німеччини, глобально застрахувалася від ризику зміни котирувань валют на цей рік продажем форвардом 3 млн. EUR з датою поставки в кінці червня. Наприкінці травня фірма вже мала від продажу близько 1 млн. EUR з отриманих платежів. Валютний менеджер фірми бажає використовувати цю суму євро для покриття існуючого контракту. Початковий форвардний контракт був укладений при ставці обміну EUR / CHF = 1,5710.

Припустимо, спот ставка EUR / CHF = 1,5689-95; 1-місячна ставка своп (дисконт / премія): -0,0001 +0,0004. ставка своп ґрунтується на різниці в процентних ставках близько / 4% на користь швейцарського франка.

Розрахуйте нову ставку обміну, а також суму дійсного платежу за 1 млн. євро після скорочення терміну.

Евристичне завдання до теми

Уважно прочитайте ситуаційну вправу та надайте ґрунтовні відповіді на наступні питання:

1. Чи необхідним є скорочення бюджетних витрат? Які статті, на Ваш погляд, можливо скоротити.

2. Чи підвищення податків допоможе вирішити проблему наповнення бюджету?

3. Надайте свої варіанти вирішення цієї ситуації у короткостроковому та довгостроковому періодах.

У відповідь на вторгнення Національний банк України швидко зафіксував обмінний курс та запровадив контроль за рухом капіталу (так, інвестиції та репатріація доходів компаній за кордон були заборонені, іноземну валюту можна придбати лише для оплати критичного імпорту тощо). Ці рішення допомогли пом'якшити перший удар та запобігти паніці на фінансовому ринку.

Щоб посилити захист фінансового сектору та економіки, в наступні тижні НБУ посилив обмеження (наприклад, встановив обмеження на платіжні картки та зняття коштів за кордоном). Ця політика відображає досвід України 2014-2015 років, а також досвід країн під час Другої світової війни. Справді, коли ринки не працюють, ціни, як правило, не можуть забезпечити перерозподіл ресурсів. Крім того, враховуючи чутливість інфляційних очікувань та довіри банківській системі до

обмінного курсу, фіксований обмінний курс забезпечує важливий номінальний якір, який на сьогодні є кращим за інші альтернативи, такі як інфляційне таргетування.

Чи буде цього достатньо? Оскільки є значні ризики, що військові дії не закінчатся в короткостроковому періоді, важливо побудувати політику, спрямовану на забезпечення стійкості економіки в умовах війни. У зв'язку із цим ми хотіли б надати дві ключові рекомендації.

По-перше, обмінний курс знаходиться під значним тиском через військові дії. Через блокаду портів Україна має обмежені можливості для експорту. З іншого боку, Україні доводиться імпортувати низку товарів першої необхідності, аби підтримувати економіку та армію. В результаті дефіцит рахунку поточних операцій, «з'їдає» міжнародні резерви та створює ризики для підтримання політики фіксованого обмінного курсу. У цих умовах життєво необхідно дозволити лише критичний імпорт. На жаль, список товарів «критичного імпорту» продовжує зростати й тепер включає такі позиції, як банани чи йогурти. Фактично чинний перелік охоплює 89% усіх імпортних товарів. Це помилка, яку потрібно терміново виправити. До переліку мають входити лише справді критичні товари.

Для подальшого захисту міжнародних резервів НБУ має посилити контроль за рухом капіталу. Додаткові заходи контролю можуть включати, наприклад, заборону на виплату банками кредитів нерезидентам та конвертацію кредитів корпоративних клієнтів в іноземній валюті у гривню, обмеження на чисту купівлю іноземної валюти банками у відкриту валютну позицію, заборону на необов'язкові платежі, такі як купівля криптовалюти, оплата букмекерських послуг тощо.

По-друге, війна створює велике навантаження на державні фінанси та управління державним боргом. Після початкового шоку економіка поступово відновлюється, але податкові надходження досі значно нижчі за ті, що були у довоєнний період, тоді як державні видатки зростають. Якщо підвищення податків – не варіант, то фіскальний дефіцит можна покрити лише за рахунок друку грошей (з огляду на нинішні тенденції, це джерело може покрити приблизно 10-20% прогнозованої потреби), позик від інших урядів або міжнародних фінансових установ (приблизно 20-25% від прогнозованої потреби), і внутрішніх запозичень (переважно вітчизняні банки). Кожне з цих джерел має обмеження.

Джерело: Городніченко, Ю., Чурій, О. (2022). Фінансові ринки під час війни та після.[online]. Available at: <https://voxukraine.org/finansovi-rynky-pid-chas-vijny-ta-pislya-neyi/> [Accessed 25 May 2022].

Тема 1.5 Прямі інвестиції та міжнародне виробництво

Ключові поняття теми: міжнародні інвестиції; прямі іноземні інвестиції; міжнародний рух капіталів; спільне підприємництво; підприємницький капітал; правило Л. Вальраса; міжнародний бізнес; міжнародні спільні підприємства; вільні економічні зони.

Питання для розгляду

1. Охарактеризуйте роль прямого іноземного інвестування для приймаючих країн.

2. В чому суть правила Л. Вальраса. Розкрийте зміст економічних ефектів прямих інвестицій?

3. Розкрийте причини та наслідки міграції підприємницького капіталу.

4. Дайте характеристику об'єктам портфельного інвестування.

5. Назвіть фактори, які сприяють розвитку СП.

6. Яка мета ставиться при створенні ВЕЗ у розвинутих країнах і країнах, що розвиваються?

7. Надайте характеристику різних типів ВЕЗ.

1. Охарактеризуйте вплив інвестиційного клімату на пряме інвестування.

2. Сучасні тенденції у розвитку міжнародного бізнесу.

3. Перспективи розвитку бізнес-процесів в Україні в процесі інтеграції до європейської спільноти.

Тестові завдання за темою

1. *Міжнародна міграція капіталу – це:*

а) витік частини капіталу з товарно-грошового обігу однієї країни та його застосування у відтворювальному процесі іншої країни з метою максимізації ефективності використання;

б) переведення капіталу в країни з більш сприятливим інвестиційним кліматом (для уникнення високого оподаткування, ризику експропріації та інше);

в) витік частини капіталу з товарно-грошового обігу однієї країни у формі прямого інвестування у економіку іншої країни.

2. *Об'єктивною основою міжнародної міграції капіталу є:*

а) різні форми політичного устрою країн;

б) міжнародний поділ праці та кооперація виробництва;

в) нерівномірність економічного розвитку країн;

г) транснаціоналізація бізнесу;

д) світовий ринок та міжнародна конкуренція.

3. *Визначить домінуючий компонент сучасної структури міжнародного руху капіталів:*

- а) пряме інвестування;
- б) портфельне інвестування;
- в) міжбанківські кредити та банківські депозити;
- г) гранти та міжнародні трансфери.

4. *Вкажіть яка форма міжнародних інвестицій дає можливість інвестору контролювати об'єкт інвестування:*

- а) портфельне інвестування;
- б) міжнародний кредит;
- в) пряме інвестування.

5. *Функціями міжнародного кредиту виступають:*

- а) перерозподіл фінансових коштів та матеріальних ресурсів між країнами;
- б) інтенсифікація процесів нагромадження капіталу у міжнародній економіці;
- в) вирівнювання рівня соціально-економічного розвитку національних економік;
- г) усе перелічене вірно.

6. *Найбільшими країнами - реципієнтами в світі виступають:*

- а) країни перехідної економіки;
- б) країни Латинської Америки;
- в) країни Африки;
- г) країни східної Азії.

7. *Назвіть провідні світові фінансові центри:*

- а) Париж;
- б) Лондон;
- в) Нью-Йорк;
- г) Токіо;
- д) Цюрих.

8. *Критичний рівень обслуговування зовнішнього боргу дорівнює:*

- а) одиниці;
- б) 0,5
- в) 0,2

9. *Цінні папери з граничним терміном погашення, що надають право власникові отримувати фіксований дохід від їх номінальної вартості – це:*

- а) акції;
- б) боргові розписки;

- в) прості векселі;
- г) фінансові деривативи.

10. Частина світового ринка позичкових капіталів, на якому проводяться операції з кредитів та позик в євровалюті – це:

- а) кредитний ринок;
- б) свроринок;
- в) ринок Європейського Союзу.

Практичні завдання за темою

Задача 5.1.

Які з наведених прикладів інвестицій вважаються прямими?

А. Український банк купив акції російської компанії «Лукойл» на 20 млн. дол. Загальна сума випуску акцій становить 600 млн. дол.

Б. Польський банк купив будинок у Львові, в якому відкрив свою філію в Україні.

В. Харківський тракторний завод збільшив свою частку в статутному капіталі СП, яке зареєстроване в Росії, з 30% до 51%.

Г. Українська фірма за дорученням клієнта з ФРН купила 11% поточного випуску акцій «Укртрансавто».

Д. Канадська фірма «МакДональдс» відкрила ще один ресторан у Києві.

Е. Українсько-американський інвестиційний фонд розмістив 100 млн. дол. США в українських державних короткострокових зобов'язаннях та облігаціях державної позики.

Ж. «Світоч» розміщує 5 млн. дол. на короткостроковому депозиті в американському банку;

З. Укрсоцбанк вкладає 50 млн. дол. в облігації американського інвестиційного фонду;

І. Американський фонд сприяння конверсії надає пільговий кредит українському оборонному підприємству?

Задача 5.2.

Із міжнародного досвіду можна виокремити ряд причини експорту та імпорту капіталу. Ці причини згруповані нижче, зокрема групу 1 складають фактори, чинники експорту капіталу, групу два – чинники імпорту капіталу.

Група 1:

- технологічне лідерство;
- переваги у кваліфікації робочої сили;

- забезпечення доступу до природних ресурсів;
- переваги у рекламу;
- економіка масштабу;
- розмір корпорації;
- ступінь концентрації виробництва;
- забезпечення доступу до природних ресурсів та ін.

Група 2:

- потреба в капіталі;
- кількість національних філій;
- витрати виробництва;
- рівень захисту внутрішнього товарного ринку;
- розмір внутрішнього ринку.

Необхідно:

1. Визначити вплив кожного чинника відповідно на експорт та на імпорт прямих інвестицій;
2. З'ясувати, які чинники можуть однаково впливати як на експорт так і на імпорт прямих інвестицій

Задача 5.3.

Українське підприємство з виробництва меблів хоче придбати у німецької компанії ліцензії на виготовлення певних зразків меблів, які користуються попитом на ринку даної країни. Визначити ціну ліцензії за паушальною оплатою за даними, наведеними у табл. 5.3.

Банківська ставка - 7,5%. Відсоток інфляції в рік - 1,1% (відповідно збільшується банківська ставка)

Таблиця 5.3. Розрахунок ціни ліцензії за паушальною формою оплати

Рік	Обсяг випуску в рік, шт.	Ліцензійні відрахування на базі роялті, дол. США	Ріст цін (інфл.)	Банківська ставка (дисконт), %	Коефіцієнт дисконтування	Дисконтовані ліцензійні відрахування, дол. США
1	0	0	1,0000	7,50	0,8653	?
2	0	0	1,0110	7,58	0,8640	?
3	2500	25579	1,0221	7,67	0,8627	?
4	7500	77580	1,0334	7,75	0,8613	?
5	10000	104 578	1,0447	7,84	0,8600	?
6	10000	105728	1,0562	7,92	0,8586	?
7	10000	106891	1,0678	8,01	0,8572	?
Разом	40000	420355				?

Методичні рекомендації до розв'язання

Роялті – це ліцензійна винагорода у формі періодичних відрахувань (частка від прибутку або суми продажу продукції, виробленої за ліцензованою технологією). У чистому вигляді або у поєднанні з іншими видами платежів зустрічається найчастіше - до 90% усіх ліцензійних угод. Роялті, як правило, сплачується наприкінці року, починаючи з моменту випуску нової продукції.

Паушальний платіж – це сплата твердої зафіксованої суми ліцензійної винагороди одноразово або у 2-3 заходи. Ця форма зустрічається дуже рідка, як правило, під час розробки технології на рівні ідеї

Евристичне питання до теми

Уважно прочитайте ситуаційну вправу «Економічний бум у Бангалорі» та надайте відповіді на наступні питання:

1. Які дії сприяли просуванню Індії у індустрію програмного забезпечення? Які переваги країни на міжнародному ринку програмних продуктів?
2. Яким може бути вплив подальшого розвитку індустрії програмного забезпечення на економіку країни?
3. Чи доцільним є досвід Індії для України, оскільки ІТ-галузь є перспективною галуззю у національній економіці?

Економічний бум в Бангалорі

Економічна галузь, яка має найшвидші темпи розвитку в Індії – це, безумовно, індустрія програмного забезпечення. Компанії з розробки програмного забезпечення є яскравим прикладом успіху економічних реформ в Індії, а також переваг відкриття можливостей для вільного підприємництва в цій країні. Протягом десятиліть індійські університети закінчували тисячі добре підготовлених інженерів, проте в умовах орієнтації економіки на внутрішній ринок здатності цих фахівців використовувалися далеко не завжди. Попри це, в 1991 р. уряд Індії послабив контроль над економікою. Зокрема, були скорочені торгові обмеження, відкриті шляхи для прямих іноземних інвестицій, а також проведені реформи у фінансовому секторі країни. Економічні реформи уряду у поєднанні з розширенням Інтернету зробили індустрію програмного забезпечення Індії потужним фактором розвитку економіки країни. Започатковані індійські економічні реформи були в 1991 р.; за

оцінками фахівців, з того часу темпи зростання цієї галузі економіки становлять 50% щорічно. Програмне забезпечення швидко стає основною статтею експорту Індії. У 2002 р. частка програмного забезпечення в загальному обсязі доходів від експорту склала 7 млрд. дол. США. Фахівці одного з урядових органів переконані в тому, що до 2008 року ця цифра зросте до 50 млрд. дол. США. Галузь програмного забезпечення активно залучає прямі іноземні інвестиції; в 1999 р. у підприємства цієї галузі було вкладено 300 млн. дол. США іноземного венчурного капіталу. Це вдвічі більше, ніж у 1998 р.

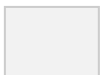
За оцінками експертів, до 2008 р. індустрія програмного забезпечення Індії щорічно залучає 10 млрд. дол. США венчурного капіталу, вкладеного іноземними фірмами, які прагнуть до того, щоб отримати доступ до знань найкращих і найталановитіших індійських фахівців. Центром індустрії програмного забезпечення в Індії є Бангалор. У Бомбеї, Нью-Делі і Хайдерабаде також розташована велика кількість компаній, що займаються програмним забезпеченням та інформаційними технологіями (див. мапу 1.2). У Бангалорі розташовані компанії WiproLtd. і Infosys Technologies Ltd., що посідають друге і третє місця в Індії за ринковою капіталізацією. Обидві компанії залучили великий сегмент висококваліфікованих індійських працівників, які володіють англійською мовою. Компанії WiproLtd. і Infosys Technologies Ltd. займають різні ніші на ринку; обидві компанії приділяють особливу увагу якості своєї продукції, а також необхідності глобального підходу до ведення бізнесу.

Наприклад, продукція обох компаній визнана високоякісною відповідно до програми сертифікації, яка виконується в рамках Інституту з розробки програмного забезпечення (Software Engineering Institute) і фінансується Міністерством оборони США. У компанії Infosys вперше в Індії було застосовано на практиці заохочення службовців продажем акцій, що мало на меті забезпечити лояльність фахівців і їх прихильність справам компанії. Крім того, Infosys була першою індійською компанією, яка зареєструвала свої акції на фондовій біржі США. Статки приблизно третини з 4000 працівників компанії на даний момент сягають мільйонів рупій, і більше ніж 100 фахівців стали доларовими мільйонерами. Нечувані показники накопичення багатства для країни, що розвивається. Спостерігаючи за успіхами свого основного конкурента, компанія Wipro також розпочала реалізацію програми заохочення своїх працівників продажем акцій.

Однак, не все так безхмарно, як здається на перший погляд. Стрімкий розвиток індійської індустрії програмного забезпечення стає можливим завдяки вигідній вартості робочої сили: в США праця

програмістів оплачується майже в три рази дорожче, ніж в Індії. З іншого боку, заробітна плата індійських програмістів щорічно зростає на 25–30%, що пояснюється підвищеним попитом на їхні здібності. Це означає, що переваги Індії у плані витрат на робочу силу будуть поступово зменшуватися. Крім того, у багатьох регіонах країни інфраструктура систем зв'язку, так само як і електромереж, надзвичайно перевантажена. Винахідливі керівники компаній, що займаються розробкою програмного забезпечення, закупають переносні генератори, щоб їхні фахівці могли продовжувати роботу, у разі зниження напруги в електромережі. Однак, це лише тимчасовий вихід. Керівництво індійських компаній намагається лобювати в уряді країни необхідність подальшого скорочення втручання держави в економіку, продовження процесу приватизації, а також заохочення прямих іноземних інвестицій в інфраструктуру країни, що дозволить індійській індустрії програмного забезпечення збільшити свої можливості у плані суперництва зі своїми конкурентами з країн Азії, Європи й Північної Америки. Ще складнішою є проблема «відтоку мізків» з країни. За оцінками деяких фахівців, близько 100 000 інженерів, що випускаються індійськими університетами і технічними інститутами, щорічно емігрують в США. Як стверджують експерти уряду Індії, далеко не всі (менше ніж 1%) з цих талановитих фахівців повертаються в рідну країну. Оскільки Сполучені Штати Америки і країни Європи планують послабити обмеження на імміграцію кваліфікованих фахівців з інших країн світу, існує ймовірність того, що такий масовий витік дорогоцінного людського капіталу ще більше посилиться, погіршуючи перспективи подальшого розвитку Індії.

Джерело: Величко, К.Ю., Печенка, О.І. (2017). Комплексний тренінг з міжнародного бізнесу: методичні рекомендації для студентів ступеня «магістр» денної та заочної форм навчання економічних спеціальностей, Х., Видавництво «Форд», 58с.

Тема 1.6 Міжнародний кредит

Ключові поняття теми: міжнародний кредит; світовий ринок позичкових капіталів; транснаціональні банки; заборгованість; факторинг; форфейтинг; лізинг; проекте фінансування; коефіцієнт заборгованості.

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте сучасний стан міжнародного кредитного ринку?
2. У чому полягають актуальні проблеми функціонування та розвитку ринку євровалют?
3. Яким чином пов'язаний міжнародний кредитний ринок та сучасні фінансові кризи?
4. Визначте переваги використання євровалют, як валют позики.
5. Які показники впливають на умови отримання міжнародного кредиту?
6. Яким чином вибір валюти кредиту може впливати на можливі доходи чи збитки кредитора?
7. Чи можна однозначно сказати, що міжнародний кредитний ринок – це міжнародний ринок боргових зобов'язань?
8. Як впливають очікування зміни валютних курсів на рух відсоткових ставок по кредитах?
9. У чому полягає різниця між факторинговою та форфейтинговою операціями?
10. Охарактеризуйте індикатори заборгованості.

Тестові завдання за темою

1. Які з перелічених спеціальні індикатори використовують для аналізу стану зовнішньоекономічної заборгованості країни:

- а) коефіцієнт обслуговування зовнішнього боргу
- б) відношення зовнішнього боргу до ВВП країни
- в) відношення щорічного приросту зовнішнього боргу щодо змін у чистому експорті
- г) сума валової доданої вартості (ВДВ) галузей плюс чисті податки на продукти (ПДВ) (ЧП) не зараховані до неї.

2. *Вартість кредиту – це:*

- а) надання в заставу ТМЦ (по векселях, чеках, платіжних документах) або надання гарантій третіх осіб (у виді гарантійних листів банків, компаній, уряду)
- б) це встановлена сторонами договору, загальна сума товару або послуги, яку реалізує одна зі сторін, і виражається в грошовій формі (у національній або іноземній валюті), і переважно є істотною умовою договору
- в) відношення всієї сукупності витрат, зв'язаних з його одержанням і використанням, до суми фактично використаного кредиту за визначений період часу. Вартість кредиту визначається у відсотках

3. *Стабілізаційний (“буферний”) кредит надається:*
- а) для фінансування запасів сировини в зв'язку з несприятливою кон'юнктурою на світових ринках (на 3-5 років)
 - б) для надання пільгової допомоги найменш забезпеченим країнам-членам Фонду
 - в) для структурної перебудови зовнішніх розрахунків, якщо наявні серйозні порушення платіжного балансу (до 3 років), відсоткова ставка 0,5%
4. *Світовий ринок позичкових капіталів характеризується:*
- а) тим, о тут переважно здійснюється емісія, купівля-продаж цінних паперів, у тому числі і в єрвалютах
 - б) тим, о охоплює сукупність різних компаній, банків, валютно-кредитних закладів, що забезпечують рух позичкового капіталу у світовому господарстві
 - в) тим, що являє собою ринок короткострокових позичкових капіталів (грошовий ринок) та ринок середньо- та довгострокових капіталів (ринок капіталів), що включає і фінансовий ринок.
5. *Паризький клуб – це:*
- а) фінансова організація ЄЄ
 - б) неформальна організація урядів головних держав-кредиторів світу
 - в) це міжурядова валютно-кредитна організація
6. *Механізм урегулювання міжнародної зовнішньої заборгованості не передбачає:*
- а) реструктуризацію боргу
 - б) застосування штрафних санкцій
 - в) продовження строків погашення боргу
 - г) списання боргу або його частини.
7. *Здатність країни або групи країн забезпечувати своєчасну виплату своїх міжнародних зобов'язань преміальними для кредитора платіжними засобами – це:*
- а) платоспроможність країни;
 - б) міжнародна валютна ліквідність;
 - в) кредитоспроможність країни;
 - г) кредитна прозорість країни.
8. *Критичний рівень обслуговування зовнішнього боргу дорівнює:*
- а) одиниці;
 - б) 0,5
 - в) 0,2

9. З чотирьох визначень зазначте те, яке характеризує сутність кредитних відносин:

- а) це рух позикового капіталу в формі надання валютних і товарних ресурсів за умов повернення, строковості і сплати процентів;
- б) це позика в грошовій або товарній формі, яка надається кредитором однієї країни позичальнику іншої країни;
- в) це сукупність попиту і пропозиції на позиковий капітал;
- г) це рух грошового капіталу через перерозподільний механізм світового ринку позикових капіталів.

10. Міжурядова валютно-кредитна організація, яка виконує функції регулювання, фінансування, нагляду та консультування держав-членів у сфері валютно-фінансових відносин – це:

- а) міжнародний банк реконструкції та розвитку;
- б) міжнародний валютний фонд;
- в) світовий банк.

Практичні завдання за темою

Задача 6.1

Одна з країн Латинської Америки планує провести модернізацію своєї системи залізничних доріг, для чого необхідно придбати новий рухомий состав. Витрати в іноземній валюті становлять, за оцінками, 950 млн дол. У результаті модернізації залізниці очікується підвищення щорічного прибутку до 140 млн дол. на рік.

Можливі два альтернативні шляхи фінансування:

А. Кредит на 20 років за ставкою 13 %.

Б. Кредит на 10 років за ставкою 11 %.

Який варіант кращий? Чому? Основна сума має виплачуватися рівними частками щорічно.

Задача 6.2.

Припустимо, що українській компанії необхідне виробниче обладнання німецького виробництва вартістю 300 тис. євро, яке буде у експлуатації впродовж п'яти років. Після завершення даного терміну за лишкова вартість обладнання становитиме 30 тис. євро. Виробник обладнання пропонує компанії комісію за технічне обслуговування обладнання в сумі 5 тис. євро щороку. Податки компанії - 40%. Орендодавець забезпечує компанії технічне обслуговування. Це саме обладнання можна придбати і за умови залучення банківського кредиту на суму 250 тис. євро на п'ять років під 15 % річних.

Обґрунтуйте, яка форма кредиту буде вигіднішою для компанії – банківський кредит чи лізинг.

Задача 6.3.

Німецька компанія Lufthansa підписала контракт про купівлю літаків у американської компанії Boeing на суму 3 млрд. дол. це відбулося в той час, коли долар був сильним, і за загальним враженням його курс мав би підвищуватися. Головний фінансовий менеджер компанії хеджував цей ризик, уклавши форвардний контракт на 10,5 млрд. дол. таким чином, при підсиленні долара підприємство втрачало на своєму першому контракті (який в марках мав би йому обійтися дорожче, ніж на момент укладання угоди), але виграло на форвардному контракті. З іншого боку, при послабленні долара підприємство втрачало при хеджуванні, але виграло на літаках. Чому міжнародний фінансовий менеджер скористався хеджуванням трансакції?

Евристичне завдання до теми

Уважно прочитайте ситуаційну вправу та надайте відповіді на наступні питання:

1. Наскільки важливим є розширення джерел фінансування дефіциту державного бюджету за рахунок облігацій внутрішнього займу? В чому специфіка ОВД?

2. Чому зміна облікової ставки, на думку, автора (Ю. Буца) не впливає на доходність облігацій?

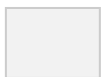
3. Наскільки перспективним є проведення продажу військових облігацій НБУ в умовах військового стану в Україні? Після закінчення військових дій?

Урядовий уповноважений з питань управління держборгом Юрій Буца констатує, що Україна має три основні джерела фінансування дефіциту держбюджету – це продаж внутрішніх державних облігацій, продаж військових облігацій НБУ та пільгове іноземне фінансування. За його словами, до початку повномасштабної війни в Україні держоблігації користувалися значним інтересом зі сторони іноземних інвесторів. Він зауважив, що уряд сподівається повернутися до повноцінного функціонування внутрішнього ринку капіталу після перемоги у війні. «До війни нашою метою було продовження середнього строку до погашення нашого боргу, але зараз у нас немає такої можливості. Нашим пріоритетом зараз є забезпечення повного реінвестування внутрішнього боргу, як у гривнях, так і в валюті», -

зазначив Юрій Буца. Він додав, Мінфін спостерігає значний інтерес до військових облігацій з боку громадян. Найбільші інституційні учасники надали роздрібним клієнтам доступ до ринку. Індивідуальних інвесторів на даний момент близько 85 тисяч.

«З початку війни ми зберегли дохідність наших облігацій на довоєнному рівні. Ми переконані, що нині державні облігації є інструментом підтримки країни, а не максимізації інвестиційного прибутку. Механізм визначення ціни на вторинному ринку наразі не працює і відповідно в нас немає цінних індикаторів. Тому військові ОВДП залишаються частково гуманітарним і частково комерційним інструментом. Історично не було будь-якої сильної кореляції між дохідністю ОВДП та обліковою ставкою НБУ, крім найкоротшого кінця кривої дохідності, тому рішення про облікову ставку не має впливу на дохідність наших облігацій. Нашою ціллю є максимальна економія коштів державного бюджету, і ми не можемо дозволити собі збільшувати вартість обслуговування державного боргу і витратити на це кошти, які необхідно потратити на фінансування армії. Ми збережемо криву дохідності на довоєнному рівні, а аукціон минулого вівторка показав, що попит залишається значним», — зазначив Юрій Буца. Для нас важливо зберегти доступ до міжнародних ринків капіталу після війни, оскільки ми очікуємо, що приватні інвестори візьмуть участь у відбудові української економіки».

Джерело: Мінфін - про ОВДП: збережемо криву дохідності на довоєнному рівні. (2022) [online]. Available at: <https://finbalance.com.ua/news/minfin---pro-ovdp-zberezheмо-krivu-dokhidnosti-na-dovonnomu-rivni> [Accessed: 27 May 2022].

Тема 1.7 Світовий ринок праці **Тема 1.8 Міжнародна трудова міграція**

Ключові поняття теми: міжнародний ринок праці; міжнародна міграція робочої сили; еміграція; імміграція; рееміграція; «вплив умів»; міграційне сальдо; сучасні центри тяжіння робочої сили; державне регулювання ринку робочої сили; міжнародна організація праці (МОП).

Питання для розгляду

1. Який вплив здійснюють процеси глобалізації на міжнародну міграцію робочої сили?

2. Ефективна державна міграційна політика – передумова повноцінної інтеграції України у світовий ринок праці. Поясніть цей тезис.
3. У чому полягає сутність міжнародної трудової міграції і які її визначальні риси?
4. Назвіть основні фактори посилення міграційних процесів в Україні.
5. В чому полягає економічний ефект від міжнародної трудової міграції?
6. Охарактеризуйте сучасні центри тяжіння робочої сили у світі.
7. Дайте оцінку регулюванню міжнародних міграційних процесів та ринку робочої сили.
8. В чому специфіка процесу «відпливу умів»? В якому випадку це можна вважати позитивним?
9. Як Ви вважаєте чи сприяє зростанню обсягів міграції розширення міжнародної мобільності студентів?
10. Охарактеризуйте участь України у сучасних міграційних процесах.

Тестові завдання за темою

1. Валова міграція показує:

- а) різницю між потоками еміграції та імміграції;
- б) суму потоків еміграції та імміграції;
- в) кількість мешканців держави, що залишили кордони країни та змінили її громадянство протягом року;
- г) кількість громадян країни, які прибули з інших держав та отримали її громадянство та (або) право на тимчасове місце проживання протягом року.

2. Як впливає імміграція в малу країну на зміну умов торгівлі малої країни в моделі специфічних факторів виробництва:

- а) обсяги зовнішньої торгівлі зростуть;
- б) обсяги зовнішньої торгівлі зростуть за умови одночасного подешевшання інших факторів виробництва;
- в) обсяги зовнішньої торгівлі зменшаться;
- г) ніяк не вплине?

3. Імміграція — це:

- а) в'їзд працездатного населення в певну країну з-за кордону;
- б) виїзд працездатного населення з певної країни за кордон;
- в) переселення працездатного населення з одних країн в інші терміном більше року, викликане причинами економічного або неекономічного характеру.

4. Уряду Німеччини вигідно стимулювати імміграцію, тому що:

- а) іммігранти скорочують безробіття;
- б) іммігранти приносять технологічні знання, яких не ви стачає;
- в) обидві відповіді правильні;
- г) обидві відповіді неправильні.

5. «Відплив інтелекту» — це:

- а) міжнародна міграція висококваліфікованих кадрів;
- б) різниця еміграції з країни та імміграції в країну;
- в) повернення емігрантів на батьківщину на постійне місце проживання.

6. Еміграція — це:

- а) в'їзд працездатного населення в певну країну з-за кордону;
- б) виїзд працездатного населення з певної країни за кордон;
- в) переселення працездатного населення з одних країн в інші терміном більше року, викликане причинами економічного або неекономічного характеру.

7. Міжнародна міграція робочої сили — це:

- а) переміщення населення між різними регіонами, населеними пунктами, вони не впливають на зміну чисельності населення країни взагалі, а тільки на його перерозподіл у її межах;
- б) переміщення людей із зміною місця проживання у пошуках кращих екологічних умов життя;
- в) процес організованого або стихійного переміщення працездатного населення між країнами світового співтовариства;
- г) різновид соціальних зрушень мобільного населення, яке пересувається за світоглядними мотивами у пошуках сприятливого культурного середовища.

8. Тимчасова міжнародна міграція робочої сили має такі форми:

- а) самостійна та організована;
- б) добровільна та вимушена;
- в) внутрішня, зовнішня та інтеграційна;
- г) сезонна та маятникова.

9. Міграція робочої сили має таку ключову негативну рису для країни-експортера робочої сили:

- а) поповнення бюджету країни за рахунок грошей, які переказують трансферами;
- б) відтік кваліфікованої робочої сили веде до зниження технологічного потенціалу країни, її наукового та культурного рівня;
- в) сприяє зменшенню безробіття;
- г) економія витрат на освітню сферу.

10. Для країни-імпортера робочої сили характерні такі позитивні риси:

- а) відтік кваліфікованої робочої сили призводить до зниження технологічного потенціалу країни, її наукового та культурного рівня;
- б) економія витрат на освіту та профпідготовку, нащадки іммігрантів працюю більш сумлінно, а значить платять більше податків;
- в) емігранти інвестують в економіку своєї країни;
- г) всі відповіді вірні.

11. Методи регулювання міжнародної міграції робочої сили поділяються на:

- а) внутрішні та зовнішні;
- б) адміністративно-правові та економічні;
- в) національні та регіональні;
- г) державні та приватні.

12. Ключові країни по прийому іммігрантів в Західній Європі:

- а) Німеччина, Франція, Великобританія, Бельгія, Нідерланди, Швеція та Швейцарія;
- б) Іспанія, Австрія, Німеччина;
- в) Польща, Італія, Великобританія, Швейцарія;
- г) Ісландія, Норвегія, Угорщина, Україна.

1. До заходів стимулювання виїзду іммігрантів із країни відносять:

- а) розробка штрафних санкцій для країн-експортерів робочої сили;
- б) надання матеріальної допомоги особам, котрі бажають виїхати та їх професійне навчання;
- в) приховування осіб, котрі володіють унікальними знаннями;
- г) створення фондів допомоги безробітним.

14. Виділяють такі рівні регулювання міжнародної міграції робочої сили:

- а) національний та регіональний;
- б) державний та приватний;
- в) національний, міжнародний та інтеграційний;
- г) на рівні міністерств та міжнародних організацій.

15. До неекономічних причин міжнародної трудової міграції відносять:

- а) етнічно-культурна близькість країни міграції;
- б) тяжіння до реалізації потреб у розвитку особистості;
- в) політичні причини;
- г) всі відповіді вірні.

Практичні завдання з темою

Задача 7.1.

Обсяги експорту товарів з Країни А за 2007 рік склали 15,5 млрд. дол. США, експорту послуг - 3,5 млрд. дол. США, імпорту товарів та

послуг - 29,5 млрд. дол. США. Кількість емігрантів склала 1,3 млн. осіб, іммігрантів - 1,9 млн. осіб. Емігранти перерахували на батьківщину на 1,9 млрд. дол. США більше коштів ніж сплатили іммігранти. Чистий приплив капіталу в країну склав 1,6 млрд. дол. США.

Завдання:

- 1) визначить сальдо платіжного балансу;
- 2) визначить міграційне сальдо країни;
- 3) обґрунтуйте можливий напрямок руху курсу національної валюти цієї країни.

Задача 7.2.

У більшості постіндустріальних країн спостерігається загальний і структурний дефіцит трудових ресурсів.

Скорочення чисельності і старіння населення, зміна пропорцій між його працездатною і непрацездатною частиною на користь останньої — це процеси, які визначатимуть демографічний портрет розвинутих країн у найближчому майбутньому.

У табл. 7.1. наведено дані, які характеризують трудовий потенціал розвинених країн світу.

Таблиця 7.1. Чисельність іммігрантів у основних країнах-реципієнтах іноземної робочої сили, млн чол.

Країна	Чисельність населення	Чисельність економічно активного населення	Чисельність іноземних громадян	Чисельність іноземної робочої сили
Австралія	19,9	9,7	4,6	2,4
Австрія	8,1	3,9	0,9	0,4
Бельгія	10,4	3,9	0,9	0,4
Великобританія	59,3	29,0	2,4	1,3
Італія	57,6	22,4	1,4	0,3
Канада	31,6	14,9	5,1	2,9
Нідерланди	16,2	8,1	1,7	0,3
США	290,8	140,3	28,6	17,5
Німеччина	82,5	38,9	7,4	3,5
Франція	59,8	25,8	6,0	1,6
Швейцарія	7,4	3,9	1,4	0,8
Швеція	9,0	4,4	1,1	0,3
Японія	127,6	77,5	1,7	0,2

1) Розрахуйте частку національної робочої сили та іммігрантів у загальній чисельності економічно активного населення розвинутих країн світу.

2) Які країни найбільшою мірою залежать від трудової імміграції і які наслідки для їх національних економік матиме така залежність у середньо- і довгостроковій перспективі?

Задача 7.3.

Відомо, що в минулому році з країни А емігрувало 5070 чол., а іммігрувало 8112 чол. Загальна чисельність населення країни станом на 1 січня минулого року становила 12 637 275 чол.

Визначте показники валової та чистої міграції, а також частку чистої міграції в загальній чисельності населення країни А.

Методичні рекомендації до розв'язання

Показник валової міграції" являє собою суму показників еміграції" та імміграції".

Показник чистої міграції" (або сальдо міграції") являє собою різницю показників імміграції" та еміграції".

Задача 7.4.

частка мігрантів у створенні ВВП країни складає 10%; величина ВВП у звітному році складає 800 млрд. дол. Розрахуйте вклад мігрантів у створення ВВП.

Задача 8.1.

Проаналізуйте діяльність міжнародних організацій, що регулюють процеси міжнародної міграції робочої сили. Результати аналізу занесіть до таблиці за зразком:

Таблиця 8.1. Аналіз діяльності міжнародних організацій щодо регулювання процесів міграції робочої сили

№п /п	Назва міжнародної організації та дата заснування	Структура організації та посилання на сайт	Основні функції та напрямки роботи організації
1	Міжнародна організація праці		

Задача 8.2.

Проаналізуйте ступінь участі країн у процесах міжнародної міграції робочої сили (переваги та недоліки). Для аналізу оберіть 10 країн.

Результати аналізу подайте у вигляді таблиці за зразком:

Таблиця 8.2. Переваги та недоліки від участі країн у міжнародній міграції робочої сили

Країна	Експортер або імпортер робочої сили	Переваги	Недоліки
Німеччина	Імпортер		

Евристичне завдання до теми

Уважно прочитайте ситуаційну вправу «Міжнародний рух робочої сили. Мігранти в Німеччині» та надайте ґрунтовні відповіді на наступні питання:

1. Назвіть основні причини, що забезпечують приплив мігрантів в Німеччину.
2. Які умови транскордонної мобільності робочої сили сприяють припливу до Німеччини мігрантів з Туреччини і країн Близького сходу?
3. Оцініть вплив міграції на економіку і добробут Європейського Союзу і країн базування.
4. Якою мірою, з Вашої точки зору, описана ситуація може бути віднесена до інших країн Європейського Союзу?
5. Які заходи регулювання міжнародної міграції можуть бути використані Європейським Союзом для виходу з ситуації, що склалася?

Міжнародний рух робочої сили. Мігранти в Німеччині

Однією з найбільш скандальних видань у Європі 2010 року стала книга колишнього берлінського сенатора та одного з директорів Бундесбанку Тіло Саррацина «Німеччина: самоліквідація, або як ми ставимо на кін свою країну». На майже п'яти сотнях сторінок автор лякає німців швидким крахом країни, яку, вважає він, ось-ось накриє потік неосвічених, агресивних і фанатичних мігрантів-мусульман.

Ще до того як праця Тіло Саррацина з'явився в продажу, німецькі ЗМІ та німецькі політики висловилися з нищівною критикою. Було заявлено, що книга працює на поділ суспільства, розпалює міжнаціональну ненависть і глибоко ображає всіх жителів Німеччини. Колишні скандальні висловлювання Саррацина, зроблені без оглядки на прийняті в німецькому суспільстві пристойності, налаштували проти нього практично весь політичний істеблішмент. У толерантній Німеччині Саррацин відомий своїми вкрай різкими висловлюваннями з питань інтеграції мігрантів і ідеями про те, що неможливо поєднувати державу і масову імміграцію, викликала обурення громадськості.

Вже через три дні після подання книги Рада директорів Бундесбанку відсторонила його від займаної посади - «за завдання шкоди іміджу банку». Канцлер Німеччини Ангела Меркель «з великою повагою» зустріла це безпрецедентне рішення банку, звільнення Саррацина підтримали і інших провідних політиків. Втім, відторгнення німцями тез Саррацина не так однозначне, як може здатися з виступів провідних політиків. Згідно з опитуванням Der Spiegel, близько 35 % простих громадян схвально сприйняли виступи Саррацина, порахувавши його сміливцем, що зважився сказати про давно наболіле.

Невдоволення німецьких бюргерів станом речей зростає тим більше, чим більше мігрантів-мусульман в країні. У 2007 році, згідно з даними німецької Федеральної статистичної служби, на території ФРН проживало 15,4 млн громадян іноземних держав або громадян Німеччини в першому поколінні. Таким чином, іноземці та «мають іноземне минуле» жителі становили близько 18 % населення країни. Не менш 4 млн іноземців, або трохи менше 5 % населення, склали вихідці з ісламських країн, в першу чергу з Туреччини, але також з країн Близького Сходу, Африки, Албанії та Боснії-Герцеговини.

У багатьох випадках відторгнення мусульман німецьким товариством має цілком конкретні причини. Мало який німець - навіть симпатизує мусульманам - готовий сприймати поширений в турецькій і арабській громадах звичай «вбивства честі» чи миритися і з тим, що в його країні 15-річних дівчаток насильно видають заміж. Ніяка інша група мігрантів не практикує звичаїв, настільки контрастують з німецьким способом життя, як живуть у Німеччині мусульмани, що створюють справжні «паралельні співтовариства» і не бажають знати про країну проживання нічого, крім адреси найближчого бюро соціальної служби.

Класичним прикладом такого емігрантського гетто з турецько-ісламським колоритом є берлінський Нойкелльн, що розташований в самому центрі Берліна, цей район традиційно був малопривабливим. У роки поділу міста квартали Нойкелльна, що належали Західному Берліну, примикали до Берлінської стіни. Не дивно, що тут жили переважно мігранти і бідні верстви населення. Сьогодні 50 % нойкелльнцев складають іноземці або громадяни Німеччини в першому поколінні, насамперед турки. Серед дітей, що живуть в цьому районі і які відвідують школи, частка іноземців становить від 80 до 100 %. 35 % дорослого працездатного населення Нойкелльна не має роботи і живе за рахунок соціальних виплат, серед 25 - річних жителів безробітних 60%. Справжня трагедія Берліна полягає в тому, що соціальна апатія, охоплює турецьке населення Нойкелльна, підтримується обома сторонами. Туркені, які

приїжджають до Німеччини у статусі нареченої з турецької провінції виховують дітей в презирстві до освіти і європейських цінностей. У свою чергу, чиновники німецької освітньої системи не стежать за якістю освіти в школах, переповнених турецькими дітьми, і вважають, що «мігрантам достатньо отримувати другосортну освіту». У більш-менш відкритій формі така дискримінація за національною ознакою спостерігається на всіх щаблях німецького суспільства: точно так само, як турецькому першокласнику вкрай складно потрапити в «хороший» клас, а випускниці, що носить хустку, майже неможливо знайти хорошу роботу.

Взаємне відторгнення і недовіра все частіше пронизують відносини німецьких турків і етнічних німців. Згідно з опитуваннями, більше 40% турків, що проживають у Німеччині, не сприймають канцлера Меркель як «свого канцлера». Зате десятки тисяч турків збиралися на стадіоні в Кельні, щоб привітати приїхав з візитом до Німеччини прем'єр-міністра Туреччини. У свою чергу, німецька держава з підозрою дивиться хоча б мінімальні прояви релігійності мусульман. Якщо туркени носять хустку, то їй заборонено викладати в школах, а студентки – мусульманки навіть не допускаються до вчительської практики, в той час як католицькі черниці спокійно викладають у школах, одягнувши орденські Хабит.

Неготовність німецького суспільства бачити в числі своїх членів громадян-мусульман призводить до різкого скорочення кар'єрних шансів для турецької молоді. У свою чергу, сім'ї мусульманських мігрантів, часто відрізняються вкрай низьким рівнем освіти, не вважають за необхідне переконувати своїх дітей старанно вчитися. Німецька соціальна система забезпечує легальне перебування на території країни мігрантам з рівнем життя, що вважається в країнах Близького Сходу цілком високим. Не дивно, що безробітним є кожен третій іноземець, що проживає в Берліні і кожен другий турок.

Саме тому слова Саррацина і його прихильників про те, що німецька соціальна система приваблює гірших представників країн Близького Сходу, знаходять підтримку серед багатьох добропорядних німецьких бюргерів. Але, як показала історія з книгою Саррацина, німецькі політики вважають за краще не обговорювати наболілі питання роблячи вигляд, що проблема в книзі, а не в структурі німецького суспільства.

Джерело: Завидовська, О.І. (2020). Міжнародні економічні відносини: теми семінарських занять з навчальної дисципліни. Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського, 51с. [online] Available at: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/28076> [Accessed 20 May 2022].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

СВІТОВА ВАЛЮТНА СИСТЕМА ТА МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ І ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Тема 2.9 Світова валютна система

Ключові поняття теми: валюта; валютна система; національна валютна система; міжнародна (світова) валютна система; регіональна валютна система; валютний курс; конвертованість валюти; система золотого стандарту; Бреттон-Вудська валютна система; МВФ; Ямайська валютна система; Європейська валютна система; «європейська валютна змія»; «план Делора»; валютний ринок; валютний ринок України.

Питання для розгляду

1. Яка основна мета створення світової валютної системи?
2. Чому необхідною умовою ліквідності грошової системи є необхідність комерційних банків, які діють в якості дилерів, що торгують іноземною валютою, мати достатні її резерви?
3. Що сприяє підтриманню збалансованої міжнародної системи платежів?
4. Яким чином уряду країни забезпечити впевненість інвесторів приватного сектору у міжнародній грошовій системі?
5. Для чого необхідні СДР? Та як визначається їх вартість?
6. Яка роль євро в міжнародній валютно-фінансовій системі?
7. Яка мета прогнозування валютного курсу?
8. Для чого необхідно визначати паритет купівельної спроможності валюти?
9. Якими є критерії вибору режимів валютних курсів?
10. Які причини краху системи «золотого стандарту» та Бреттон-Вудської валютної системи?

Тестові завдання за темою

1. Валютна система являє собою:

- a) розгалужену систему механізмів, функціонування яких має забезпечувати купівлю й продаж національних грошових одиниць та іноземних валют з метою їх використання для обслуговування міжнародних платежів;

б) державно-правову форму організації валютних відносин у міжнародній економіці;

в) систему вільного обміну на інвалюту.

2. *Яка валютна система була першою в процесі еволюції світової валютної системи?*

а) Ямайська валютна система;

б) система золотого стандарту;

в) Бреттон-Вудська валютна система.

3. *Яка з перелічених валютних систем функціонує у сьогоднішній час:*

а) Ямайська валютна система;

б) система золотого стандарту;

в) Бреттон-Вудська валютна система.

4. *Згідно умов функціонування системи золотого стандарту передбачалося:*

а) наявність фіксованих валютних курсів;

б) фіксація золотого вмісту національних валют;

в) заборона вільного купівлі-продажу золота;

г) безпосередня конвертованість національної валюти в золото.

5. *Згідно умов Бреттон-Вудської валютної системи, передбачалося:*

а) повна демонетизація золота у сфері валютних відносин;

б) використання плаваючих валютних курсів;

в) використання фіксованих валютних курсів;

г) перетворення СДР у головний резервний актив та міжнародний засіб розрахунків та платежів.

6. *Пряме котирування полягає в тому, що:*

а) валютний курс відображає ціну одиниці національної валюти в іноземній;

б) валютний курс відображає одиницю іноземної валюти в національній валюті;

в) валютний курс прямо пропорційно залежить від зростання експорту;

г) валютний курс прямо пропорційно залежить від зростання імпорту.

7. *В «зону євро» не ввійшли наступні країни:*

а) Великобританія, Швеція, Данія;

б) Великобританія, Люксембург, Португалія;

в) Швеція, Великобританія, Швейцарія.

8. *Міжнародний валютний фонд було створено:*

а) при Бреттон-Вудській валютній системі;

б) при Ямайській валютній системі;

в) при Європейській валютній системі.

9. Валютний ринок – це:

а) офіційні фінансові центри, де здійснюються операції купівлі-продажу валют та валютних цінностей на основі попиту та пропозиції учасників торгів;

б) складова сфери обміну національної та міжнародної економіки, де здійснюється торгівля національними та наднаціональними грошовими одиницями, що обслуговують міжнародні платіжні системи;

в) як розгалужена система механізмів, функціонування яких забезпечує купівлю та продаж національних грошових одиниць та іноземних валют з метою їх використання для обслуговування міжнародних розрахунків. В операційному плані валютний ринок визначається як сукупність конверсійних та депозитно-кредитних операцій в іноземних валютах, що здійснюються між контрагентами

10. Створення Європейського Центрального банку передбачено:

а) планом Маршала;

б) планом Ширака;

в) планом Делора;

г) планом Берлусконі.

Практичні завдання за темою

Задача 9.1.

Заповніть пусті клітини в таблиці.

Іноземна валюта	Пряме котирування	Обернене котирування
Британський фунт, GBP	1,8	
Канадський долар, CAD	0,86	
Швейцарський франк, CHF		1,9
Ріал Саудівської Аравії, SAR		3,5
Японська єна, JPY	0,0052	
Мексиканське песо, MXN	0,042	
Норвезька крона, NOK		5,85
Бразильське крузейро, BRL	0,0092	
Шведська крона, SEK		6,5

Задача 9.2.

Банк А купує в банку Б 1 млн доларів США за швейцарські франки за курсом 1,5500. Довга валютна позиція – 1 000 000 дол, Коротка валютна позиція - 1 550 000 франків. Завдання Розрахувати крос-курс.

Задача 9.3.

В умовах нестабільних глобалізаційних умов розвитку світового господарства на підприємство, що здійснює зовнішньоекономічні операції, впливає велика кількість різноманітних чинників. Зовнішнє середовище є досить широким. Валютні чинники перетворюються на ризики, які необхідно враховувати при здійсненні зовнішньоекономічних трансакцій. Підприємство «Альфа» продає в Німеччину металевий лист, постачаючи його водним шляхом через порти України та Німеччини. Експорт здійснюється в межах поставки один раз на місяць. Які валютні чинники впливають на діяльність підприємства-експортера та підприємства-імпортера. Яким чином умови існування світової валютної системи впливають на здійснення зовнішньоекономічної діяльності даних контрагентів?

Задача 9.4.

Американська компанія експортувала обладнання в Ірландію за ціною 10 тис. євро. Валютний курс складав 1 євро = 1,5 дол. США. Затрати на виробництво обладнання склали 11 тис. дол. США. Як зміниться прибуток експортерів в доларах при підвищенні курсу долара на 20%?

Евристичне завдання до теми

Ознайомтеся зі ситуаційною вправою «Від чого залежать курси валют» та надайте відповіді на наступні питання:

1. Проаналізуйте коливання світових валют протягом 10 років та встановіть причинно-наслідкові зв'язки зміни валютних курсів.
2. На прикладі Китаю, проаналізуйте аналіз зміни валютного курсу внаслідок зміни торгівельного балансу.
3. Наведіть приклади регулювання валютного курсу методом емісії валюти? Які переваги та недоліки застосування цього методу?
4. Проаналізуйте обсяги золотовалютних резервів розвинутих країн світу. Чи впливають їх обсяги на формування валютних курсів цих країн?
5. Які методи, на Вашу думку, є найбільш оптимальними для регулювання валютного курсу країн в умовах лібералізації економіки або прихованого протекціонізму?

Від чого залежать курси валют

Валюти існують, тому що існують держави, які мають монополію на випуск грошей. Якби в якості платіжного засобу прижималося,

наприклад, золото або срібло (як це було раніше), гроші однієї країни відрізнялися б від грошей іншої країни тільки вагою, формою, пробою металу та зображеннями на боках монет. Але це не так. Держави здатні забезпечити монополію на випуск (емісію) грошей тільки в межах своєї країни, тому курси валют залежать від політики держав-емітентів та міжнародної торгівлі. Як і вартість будь-якого товару, котирування валют визначаються балансом попиту та пропозиції. Розуміння ключових факторів, що формують попит на певну валюту та її пропозиція на світовому ринку дають уявлення про те, на що спиратися, вибираючи валюту для тих або інших цілей. Слід відразу зауважити, що це лише загальні орієнтири, які дозволяють робити припущення про стійкість валюти та її зміцнення або ослаблення в цілому. Валютний ринок відрізняється від ринку цінних паперів або товарів відсутністю єдиного засобу платежу. Інакше кажучи, на валютному ринку немає грошей у тому розумінні, у якому вони є на ринках товарів або цінних паперів. Купівля або продаж валюти – це завжди обмін однієї валюти на іншу, і говорячи про зростання або падіння курсу валюти, потрібно пам'ятати, що це зростання або падіння стосовно інших валют, рівнозначних «товарів» на валютному ринку. Тому якщо є причина укріплятися або слабшати для багатьох валют відразу, ми можемо не побачити ні зростання, ні зниження їхніх курсів.

Виділяють чотири основних фактори, що визначають курс валюти:

- а) зовнішньоторговельний баланс країни-емітента валюти;
- б) дії грошової влади країни-емітента (у тому числі, нарощування випуску національної валюти);
- в) плани на майбутнє (інвестиційні проекти компаній і держав, що передбачають капітальні витрати в тій або іншій валюті, довгострокові контракти тощо);
- г) довіра до валюти (використання її для зберігання заощаджень, довгострокових позик і захисту від ризиків, пов'язаних зі зміною курсів валют).

Потрібно пам'ятати, що в реальному житті всі чотири фактори діють одночасно, і сила їх впливу непостійна.

Зовнішньоторговельний баланс. Від того, на яку суму компанії, що працюють у тій чи іншій країні, експортують товарів і послуг, залежить надходження у країну іноземних валют. Так створюється попит на валюту країни на її внутрішньому ринку. Експортери купують місцеву валюту (вимінюють на іноземну), щоб оплатити свої витрати з виробництва товарів або послуг, які вони поставляють на світовий ринок. Чим більшим є обсяг експорту, тим вищий попит на внутрішню валюту країни. А отже,

тим вищий і її курс. Імпортери, у свою чергу, повинні купити іноземну валюту (обміняти на національну), щоб здійснювати закупівлі для продажу усередині країни. Вони створюють пропозицію місцевої валюти й попит на іноземні валюти. Чим більше в країну імпортується товарів і послуг, тим більшим є попит на іноземні валюти та більша пропозиція місцевої валюти. І, відповідно, чим більший імпорт у грошовому вираженні, тим нижчий курс місцевої валюти. Очевидно, що поняття «більше» і «менше» відносно імпорту та експорту мають сенс тільки в порівнянні один з одним. Якщо експорт перевищує імпорт у грошовому вираженні, то говорять про позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу. Коли зовнішньоторговельне сальдо позитивне, попит на місцеву валюту перевищує її пропозицію, що сприяє зростанню курсу цієї валюти. Попит на валюту країни з негативним торговельним балансом виявляється меншим, що сприяє ослабленню цієї валюти. Також і падіння експорту в грошовому вираженні веде до ослаблення валюти. Існують, однак, країни зі стабільною валютою й багаторічним негативним торговельним балансом, наприклад, США. Це не суперечить наведеному вище викладенню, але говорить про те, що на курс валюти таких країн сильніший вплив мають інші фактори. Очевидно, що експорт не може перевищувати імпорт завжди на ту саму величину. Торговельний баланс впливає на курс валюти в безперервному режимі. Іноді співвідношення експорту та імпорту в грошовому вираженні піддається сезонним коливанням. Причиною цього може бути як сезонний характер попиту на основні експортовані товари (наприклад, паливо), так і особливості вимог до фінансової звітності в країні. Наприклад, японські компанії восени зводять річні баланси та готуються до сплати щорічних податків. Для експортерів це вимагає так званої репатріації виторгу – обміну на ієни тієї його частини, яка потрібна для сплати податків. Результатом цього є щорічний пік попиту на ієну в останні місяці року. Це, у свою чергу, веде до тимчасового підвищення її курсу. Після сплати компаніями податків попит на японську валюту падає, і курс її також знижується.

Емісія валюти. Обсяг валюти в обігу залежить від того, наскільки інтенсивно відповідна держава її випускає, тобто фізично друкує паперові гроші та нарощує кількість грошей в обігу безготівковим способом (наприклад, видаючи кредити банкам). Зрозуміло, швидке нарощування грошової маси сприяє зростанню пропозиції національної валюти, і коли пропозиція «обганяє» попит на цю валюту, курс її знижується. Як приклад, можна привести реалізацію плану Полсона у США. Цей план, прийнятий Сенатом і Конгресом США у жовтні 2008 року, передбачав видачу кредитів американським банкам, викуп цінних паперів у

фінансових компаній тощо. Загальна сума, яку передбачалося спрямувати на «антикризові» заходи, спочатку становила 500 млрд. дол. США, а потім була збільшена до 800 млрд. дол. США. Зниження курсу долара до основних світових валют, яке ми спостерігаємо в останні місяці, значною мірою є результатом реалізації плану Полсона, хоча й не тільки. Крім власне емісії національної валюти, держави користуються й іншими способами впливати на попит та пропозицію національної валюти. Найпоширеніші варіанти – обов'язковий продаж частини валютного виторгу (був скасований в Україні), вилучення частини валютного виторгу експортерів у стабілізаційні та аналогічні фонди, а також операції на внутрішньому валютному ринку (інтервенції). Проводячи інтервенції на валютному ринку, держава (центральный банк) може грати проти ринку, штучно підтримуючи курс національної валюти вище або нижче певного рівня. У цьому випадку сила

впливу на курс валюти залежить від того, на дії якого масштабу готова піти грошова влада. Для зміцнення національної валюти державі доводиться скуповувати її, продаючи іноземну валюту зі своїх запасів. Для ослаблення національної валюти владі доводиться збільшувати її пропозицію, або направляючи на ці цілі частину держбюджету, або друкуючи гроші, яких «не вистачає». Під час кризи урядам вигідно послаблювати національну валюту своїми діями. Коли обсяг міжнародної торгівлі падає, і експорт багатьох країн-експортерів також знижується, ослаблення національної валюти поліпшує умови для експортерів, тому що витрати їх вимірюються в національній валюті, а виторг – в іноземній. Посилити позиції на світових ринках «своїх» експортерів уряди можуть, послаблюючи національну валюту, наприклад, шляхом масованої її емісії. Через зниження податкових і митних надходжень утворюється та зростає дефіцит держбюджету. Для його покриття країни, що нагромадили золотовалютні резерви, починають їх витрачати. На практиці це означає ту саму емісію національної валюти в кількості, відповідній до обсягу «витрачених» резервів.

Плани на майбутнє. Починаючи будівництво нового заводу, модернізацію виробництва, розвідування або освоєння нового родовища тощо, компанії планують капітальні витрати. Якщо передбачається закуповувати устаткування, технології та інше в іноземних партнерів, ці витрати плануються у валюті. В процесі підготовки до реалізації інвестпроектів, компанії нагромаджують на своїх рахунках запаси відповідної валюти. Що, у свою чергу, збільшує попит на неї й сприяє зростанню її курсу. Інвестпроекти часто фінансуються за рахунок позичкових коштів. Якщо позика береться в іноземному банку, компанія

також одержує валюту, збільшуючи на неї попит. Тому великі позики компаній в іноземних банків сприяють зростанню курсу валютних позик. Крім капітальних витрат, компанії планують також і закупівлю сировини, продаж своєї продукції тощо, укладаючи довгострокові контракти. Укладання довгострокових контрактів на закупівлю сировини або поставку послуг з іншої країни збільшує попит на валюту цієї країни. Позики у валюті роблять не тільки компанії, але й населення, і держави. Усе сказане вище відноситься й до них.

Довіра до валюти. Прагнучи витратити валюту або одержувати доходи в іноземній валюті, компанії намагаються захиститися від ризиків, пов'язаних зі змінами курсів валют. Ця операція називається хеджуванням. Наприклад, металургійний комбінат укладає довгостроковий контракт на рік на поставку сталевих листів за фіксованою ціною в доларах. Якщо курс долара знижуватиметься, витрати (які також у гривнях) будуть становити більшу частку від витрат, а прибуток скоротиться. Компанія укладає форвардний контракт на валютному ринку, «протилежний» її основним валютним операціям. Наприклад, якщо компанія-експортер очікує одержання витрат в доларах, для хеджування ризику падіння курсу долара до гривні, вона укладає форвардний контракт на продаж доларів за гривні по прийнятному для себе курсу. Якщо таких компаній багато, зростає попит на гривні і падає на долари. Це сприяє зміцненню гривні відносно долара. Вибір валюти, на яку укладаються форвардні контракти при хеджуванні, обумовлюється й довірою до цієї валюти. Це суб'єктивний показник, який неможливо виміряти. Якщо, за загальною думкою, та чи інша валюта буде залишатися досить стабільною протягом тривалого у масштабі бізнесу періоду (роки), її будуть частіше й у більшому обсязі використовувати для хеджування валютних ризиків. Валюти, курс яких взагалі непередбачений, використовувати для таких цілей незручно. Відповідно, зростає попит на валюти, які вважаються більш надійними. Аналогічно роблять і уряди, створюючи золотовалютні резерви. Частка золота в таких резервах більшості країн мінімальна, в основному вони складаються з державних боргових паперів країн-емітентів надійної валюти та найбільш надійної валюти. Свої боргові папери держави погашають у своїй же валюті, тому вони можуть вважатися в цьому випадку аналогом зберігання у резервах тієї ж валюти. Вибір державою тієї або іншої валюти для зберігання в ній своїх резервів – потужний фактор підтримки курсу цієї валюти. Також і відмова урядів від використання в якості резервної тієї або іншої валюти сприяє зниженню її курсу. Так само, як і

продаж цієї валюти або держоблігацій країни-емітента. Різниця в ступені довіри людей (приватних осіб, власників компаній, членів урядів і т.д.) до валют значною мірою визначається оцінкою стійкості економік країн-емітентів цих валют. У так звану «велику п'ятірку» найбільш надійних валют світу входять долар США, євро, ієна, швейцарський франк і фунт стерлінгів. Суттєву роль також відіграє історія існування валюти. Чотири з п'яти валют «великої п'ятірки» існують багато десятиліть. Винятком є євро, але ця валюта прийшла на зміну цілій групі європейських валют, серед яких – німецька марка, валюта, що зберігала довгий час стабільність. В останні місяці 2013 року поширеною стала назва «валюта-притулок». Так називають долар і ієну – дві валюти, які зараз вважаються найбільш стабільними. Попит на них зростає, коли інвестори намагаються мінімізувати ризики, відмовляючись від перспектив одержання великого доходу. Наприклад, після певного періоду зростання фондових і сировинних ринків вони продають папери, «переходячи» у «валюти-притулки».

Коли ми ознайомилися з факторами, що визначають курс валюти, виникає запитання: як застосувати це на практиці? Прогнозувати курси валют було б дуже привабливо. Знаючи, як буде змінюватися курс цієї або іншої валюти, можна було б правильно вибирати моменти її купівлі й продажу, щоб виграти на різниці курсів. Можна було б вибрати для зберігання заощаджень валюту, яка точно виросте або хоча б не впаде до моменту, коли ми плануємо своїми заощадженнями скористатися. Кредит можна було б брати у валюті, яка суттєво ослабне в процесі його виплати. Однак очевидно, що якби такі точні прогнози були можливі, усі б так і робили. Принаймні, великі компанії та уряди, що мають можливість зібрати більше інформації та залучити для прогнозування кращих фахівців. А приватним особам було б достатньо дивитися, що роблять великі гравці, і повторювати за ними. У житті такого не відбувається...

Джерело: Від чого залежать та як прогнозувати курси валют.(2022) [online]. Available at: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/106.htm [Accessed 1 Jun. 2022].

Тема 2.10 Міжнародні розрахунки

Ключові поняття теми: міжнародні розрахунки; інкасо; акредитив; банківський переказ; вексель; чек; система SWIFT; валютна політика; девізна політика; дисконтна політика; диверсифікація валютних резервів; валютні обмеження.

Питання для розгляду

1. Валютний кошик – це:

- а) метод порівняння середньозваженого курсу однієї валюти по відношенню до певного набору інших валют;
- б) номінальний валютний курс, помножений на співвідношення внутрішніх цін до цін країни, до валюти якої котирується національна валюта;
- в) ціна однієї валюти в одиницях іншої;
- г) відносна ціна двох валют, тобто ціна одиниці національної валюти виражена в одиницях іноземної валюти.

2. Яка форма міжнародних розрахунків найбільш дешева?

- а) банківський переказ;
- б) чековий переказ;
- в) акредитив;
- г) інкасо

3. При здійсненні розрахунків за угодою купівлі-продажу, що виставляє експортер на свій банк?

- а) банківський переказ;
- б) акредитивне доручення;
- в) інкасове доручення;
- г) поштовий переказ.

4. Які види акредитиву відносяться до підтверджених:

- а) підтвержені імпортером;
- б) підтвержені експортером;
- в) підтвержені банком експортера;
- г) підтвержені банком експортера та імпортера.

5. Резервна валюта – це:

- а) номінальний валютний курс, помножений на співвідношення внутрішніх цін до цін країни, до валюти якої котирується національна валюта;
- б) ціна однієї валюти в одиницях іншої;
- в) здатність вільного обміну національної грошової одиниці на інші валюти або золото;
- г) валюта, в якій країни тримають свої ліквідні міжнародні резервні активи, що використовуються для покриття негативного сальдо платіжного балансу.

6. Валютний режим, орієнтований на плаваючий валютний курс найбільш ефективний в:

- а) умовах прихованої інфляції;

б) країнах із нестабільною економічною ситуацією та високим рівнем безробіття;

в) країнах, котрі мають від'ємне зовнішньоторівельне сальдо;

г) країнах зі стабільною економікою з багатосторонніми зовнішньоторговельними відносинами і прогнозованою фіскальною та грошово-кредитною політикою.

7. Закріплена національним законодавством з урахуванням норм міжнародного права, складова частина грошової системи країни, яка має відносну самостійність і виходить за національні кордони - це:

а) валютний режим;

б) міжнародна валютна система;

в) конвертованість валюти;

г) національна валютна система.

8. Сукупність форм і методів організації грошових потоків як в іноземній валюті, так і в національній при проведенні зовнішньоекономічних операцій, з метою запобігання відтоку капіталу і зміцнення вітчизняного платіжного балансу, збереження стабільної динаміки валютного курсу - це:

а) дефляційна політика;

б) міжнародна валютна ліквідність;

в) валютний режим;

г) валютне регулювання.

9. Міжнародні розрахунки – це:

а) це система механізмів реалізації грошових вимог і зобов'язань, які виникають між різними суб'єктами у сфері міжнародних економічних відносин;

б) це ціла система різноманітних способів, засобів і форм платежу;

в) відповіді а та б є вірними;

г) немає вірної відповіді.

10. Яка форма міжнародних розрахунків найбільш дорога?

а) банківський переказ;

б) вексельний переказ;

г) акредитив;

д) інкасо.

Практичні завдання за темою

Задача 10.1.

При здійсненні операції ЗЕД експортером та імпортером формою розрахунку було обрано відкличний акредитив. Через скорочення терміну

поставок товарів морем на 3 доби товари були доставлені на склад 20.05.2016 р., а не 23.05.2016 р., як було обмовлено у договорі. Після поставки товару, згідно з умовами акредитива, транспортна компанія надала відповідні документи банку, уповноваженому здійснювати платіж. Згідно з умовами акредитива, уповноважений банк в день надання відповідних документів (20.05.2016 р.) здійснив платіж в розмірі 30% від вартості угоди. 23.105.2016 р. банк-емітент прийняв рішення про відкликання акредитива, але уповноважений банк відмовився повернути всю суму, оскільки 30% вартості товару вже сплачено.

Поясніть, якими документами регулюється порядок вирішення відповідної ситуації між банком-емітентом та уповноваженим банком.

Задача 10.2.

Банк врахував вексель на суму 3000 тис. дол. за 70 днів до строку оплати. Проста облікова ставка – 12%. Кількість днів у році – 360. Визначте дисконт і вартість векселя при обліку, врахувавши темп місячної інфляції, що становить 7 %.

Задача 10.3.

Назвіть способи платежів, засоби платежів, форми розрахунків, що використовуються в міжнародній торгівлі, відповіді подайте у вигляді таблиці за зразком:

Таблиця 10.1. Способи, засоби платежів, форми розрахунків

Способи платежу	Засоби платежу	Форми розрахунків

Евристичне питання до теми

Уважно прочитайте ситуаційну вправу та надайте відповіді на наступні питання:

1. Чи є впровадження IBAN елементом інтеграції банківської системи України до системи Європейського Союзу? Що являє собою міжнародний номер?

2. Яким чином застосування міжнародного номеру банку розрахунку впливає на здійснення розрахунків фізичними особами? Наприклад, чи можна віднести до переваг наявності IBAN: просту ідентифікацію

платника та отримувача коштів, а також банк України, що їх обслуговує; уникнення помилок у реквізитах рахунків завдяки скороченню реквізитів в розрахункових документах; швидке здійснення переказів коштів.

3. Які фактори сприяють розвитку міжнародних розрахунків на сучасному етапі? Спрогнозуйте перспективи цього процесу.

Впровадження IBAN на національному банківському ринку

Стандартна система банківського рахунку – це необхідний елемент ефективного банківського середовища кожної держави, що сприяє ефективному обробленню розрахунків. А у країнах Європейського Союзу – це IBAN.

IBAN (англ. International Bank Account Number), – це стандарт Міжнародної організації зі стандартизації ISO (ISO, International Organization for Standardization) і Європейського комітету по банківським стандартам (ECBS, European Committee for Banking Standards) щодо формування міжнародного номеру банківського рахунку.

Національний банк України у 2019 році запроваджує міжнародний номер банківського рахунку IBAN, що дасть можливість гармонізувати український платіжний простір з європейським. Також застосування IBAN сприятиме подальшій запланованій модернізації системи електронних платежів Національного банку.

Як зазначає відомство, з 01 квітня 2019 року банки відкриватимуть клієнтам нові рахунки у стандарті IBAN, а діючі номери рахунків з 1 квітня до 31 жовтня 2019 року банки України будуть самостійно змінювати відповідно до вимог цього стандарту із збереженням діючого номера аналітичного обліку. Таким чином діючі номери рахунків для клієнтів доповняться кодом країни та кодом банку. У період з 1 квітня до 31 жовтня 2019 клієнти банків у реквізитах розрахункових документів матимуть можливість зазначати як діючий номер рахунку та код банку, так і номеру стандарті IBAN.

Застосування IBAN стане обов'язковим для клієнтів усіх банків України під час здійснення переказів коштів як у національній, так і в іноземних валютах, у тому числі під час транскордонних переказів. Тобто, всі перекази будуть здійснюватися лише з використанням IBAN. Для пересічних користувачів, наявність IBAN дає можливість більш оперативно отримувати перекази, особливо з ЄС. Це відбувається за рахунок автоматичної обробки транзакцій з IBAN у середині мережі європейських банків та українських банків які зробили відповідні налаштування своїх АБС. Використання IBAN значно зменшує витрати пов'язані з пошуком помилкових зарахувань та прискорює процес

розслідування. Серед інших переваг для клієнтів банків використання IBAN у майбутньому зробить можливим застосування QR кодів, які міститимуть інформацію про IBAN для спрощення сплати рахунків та обміну платіжною інформацією. Використання стандарту IBAN завдяки скороченню реквізитів має зробити більш зручним оформлення розрахункових документів. Норми, які регламентують запровадження стандарту IBAN, містить постанова Правління Національного банку України від 28 січня 2018 року № 162 «Про запровадження міжнародного номера банківського рахунку (IBAN) в Україні».

Джерело: Діденко, С. НБУ робить міжнародні розрахунки доступнішими. (2019). [online]. Available at: <https://ua.news/ua/nbu-robyt-mizhнародni-rozrahunky-dostupnishymy-detali-novovvedennya/> [Accessed 1 Jun. 2022].

Тема 2.11 Платіжний баланс та макроекономічна рівновага

Ключові поняття теми: платіжний баланс (ПБ); резиденти; нерезиденти; розрахунковий баланс; структура рахунку поточних операцій; структура рахунку операцій з капіталом і фінансових операцій; компенсуючі статей ПБ (рахунки офіційних резервів і чисті помилки й пропуски); методи балансування ПБ; теорії та моделі платіжного балансу; платіжний баланс України.

Питання для розгляду

1. В чому полягає ключове призначення платіжного балансу.
2. Охарактеризуйте сутність подвійного запису.
3. Що таке операція експортного типу?
4. Що є операцією імпортного типу?
5. Охарактеризуйте методи балансування платіжного балансу.
6. Назвіть три умови рівноваги платіжного балансу.
7. Чи свідчить активне сальдо торгового балансу про економічне благополуччя країни?
8. Чи у всіх держав платіжні баланси є однаковими за змістом?
9. Охарактеризуйте ключові принципи побудови платіжного балансу.
10. Що входить до балансу послуг?

Тестові завдання за темою

1. Вкажіть визначення балансу міжнародної заборгованості:

- а) Співвідношення платежів і надходжень на певну дату погашення або отримання платежів
- б) Співвідношення платежів і надходжень на яку-небудь дату незалежно від терміну надходження платежів
- в) Сума зобов'язань країни іноземним кредиторам
- г) Сума вимог

2. Вкажіть визначення платіжного балансу:

- а) співвідношення платежів і надходжень на певну дату погашення або отримання платежів;
- б) співвідношення платежів і надходжень на яку-небудь дату незалежно від терміну надходження платежів;
- в) сума зобов'язань країни іноземним кредиторам;
- г) сума вимог іноземних кредиторів до певної країни

3. У випадку не збалансованості платіжного балансу уряд може використовувати:

- а) резервні активи, надзвичайне фінансування;
- б) девальвацію валюти, резервні активи, надзвичайне фінансування;
- в) позики МВФ, МБРР та інших банків, резервні активи.

4. Статті, які знаходяться "під ризикою", включають:

- а) зміни запасів міжнародних резервів уряду та центрального банку;
- б) рух матеріальних цінностей та весь рух капіталу, за винятком зміни міжнародних резервів;
- в) рух матеріальних цінностей та весь рух капіталу.

5. Активний платіжний баланс є можливим за таких умов:

- а) сальдо балансу за поточними операціями позитивне;
- б) приплив капіталу до країни перевищує відплив капіталу з країни;
- в) баланс за поточними операціями і руху капіталів позитивний.

6. Які з перелічених нижче статей входять до балансу поточних операцій платіжного балансу:

- а) товарний експорт;
- б) чистий дохід від інвестицій;
- в) баланс руху капіталу;
- г) товарний імпорт;
- д) офіційні резерви;
- к) чисті перекази;
- л) портфельні інвестиції.

7. Що відноситься до валютних цінностей:

- а) вексель нерезидента, виписаний у євро, який є в розпорядженні

- українського підприємця;
- б) чек, виписаний у гривнях, що є на руках у резидента;
- в) банкноти США у розпорядженні резидента;
- г) банкноти НБУ в касі українського підприємства;
- д) банкноти НБУ у розпорядженні іноземного туриста, що придбані в одному з обмінних пунктів Хмельницького.
- г) валютні платежі імпортера іноземному експортеру за куплені товари чи послуги;
- д) податкові платежі українських підприємств до державного бюджету;
- к) позички, що надаються комерційними банками клієнтам в іноземній валюті.
8. Цей баланс відображує платежі та надходження по експорту-імпорту державного і приватного короткострокового та довгострокового капіталу. До них належать прями та портфельні інвестиції, комерційні кредити, авуари в банках, спеціальні фінансові операції тощо:
- а) баланс експорту та імпорту;
- б) баланс руху капіталів;
- в) баланс короткострокового та середньострокового капіталу.
9. Країни, які мають пасивне сальдо балансу змушені :
- а) ввозити капітали;
- б) ввозити робочу силу;
- в) інвестувати за кордоном;
- г) здійснювати вивіз капіталу в формі інвестування грошей у нерухомість
10. Платіжний баланс складається на основі:
- а) рекомендацій МВФ;
- б) планів центральних банків країн;
- в) рекомендацій Світового банку.

Практичні завдання за темою

Задача 11.1

Дайте відповіді на наступні питання, базуючись на наведених нижче даних платіжного балансу умовної країни за 2019 рік (усі цифри у млрд. дол. США).

Товарний експорт	+80	Товарний імпорт	-60
Експорт послуг	+30	Імпорт послуг	-20
Чисті доходи від інвестицій	-10	Чисті поточні операції	+20
Притік капіталу	+20	Відтік капіталу	-80
Офіційні резерви	+20		

- 1) Яка величина торговельного балансу?
- 2) Яка величина балансу поточних операцій?
- 3) Яка величина балансу руху капіталів?
- 4) Яке сальдо балансу офіційних розрахунків умовної країни?

Методичні рекомендації до розв'язання

Схема рахунків платіжного балансу

№ з/п	Рахунок	Кредит (+)	Дебет (-)
1	Товари та послуги	Експорт благ і послуги нерезидентам	Імпорт благ і послуги від нерезидентів
2	Доходи від інвестицій та оплати праці	Надходження резидентам від нерезидентів	Виплати нерезидентам від резидентів
3	Перекази безоплатні	З-за кордону	За кордон
	Рахунок поточних операцій (1 + 2 + 3)	E	Z
4	Рахунок руху капіталів (операції з фінансовими активами та зобов'язаннями)	Збільшення зобов'язань щодо нерезидентів або зменшення вимог до них (KZ)	Збільшення вимог до нерезидентів або зменшення зобов'язань щодо них (KE)

У рахунку N1 враховуються ціннісні обсяги експорту та імпорту за період.

Доходи від використовуваних за кордоном праці й капіталу відбиваються в рахунку N2.

У рахунку N3 враховуються безоплатні поставки товарів та послуг за їх поточною цінністю. Сюди зараховуються всі види фінансової допомоги та безоплатні грошові перекази.

Цінність товарів і послуг, наданих як фінансова допомога, показується в платіжному балансі двічі: у дебеті балансу переказів і в кредиті рахунку товарів і послуг.

Якщо надається грошова допомога, то її показують у дебеті балансу переказів і кредиті рахунку валютних резервів.

Три розглянуті балансові рахунки об'єднуються рахунком поточних операцій.

Сальдо платіжного балансу обчислюється за таким рівнянням:

$$ZB = (E - Z) - (KE - KZ) = NE - NKE = \Delta R.$$

Сальдо поточних платежів є чистим експортом благ країни ($E - Z = NE$).

Додатне сальдо за цим рахунком ($NE > 0$) означає, що збільшилися зобов'язання закордону перед країною, а від'ємне ($NE < 0$) — про те, що країна збільшила свої зобов'язання перед закордоном. Ці зміни враховуються в рахунку операцій із капіталом і фінансовими інструментами.

Сальдо рахунку операцій із капіталом ($N4$) називають чистим експортом капіталу (NKE).

Якщо $NKE > 0$, країна має чистий відплив (вивезення) капіталу, а в разі $NKE < 0$ — чистий приплив (увезення) його.

Сумарне сальдо рахунків поточних операцій та операцій із капіталом є сальдо платіжного балансу (ZB). Країна має активний платіжний баланс (надлишок), якщо $NE > NKE$, і пасивний (дефіцит) — за $NE < NKE$.

Дефіцит платіжного балансу означає, що жителі країни в означеному періоді заплатили іноземцям більше (оплата імпорту благ плюс експорт капіталу), ніж отримали від них (виторг від експорту благ плюс імпорт капіталу). Отже, іноземці мають суму грошей цієї країни, що дорівнює величині дефіциту її платіжного балансу. За надлишку платіжного балансу вони зростають на його величину.

Зміна валютних резервів країни за своєю суттю є складовою рахунку операцій із капіталом і фінансовими інструментами, але цю статтю виділяють окремо.

Задача 11.2.

Країна А експортує товари у країну В в обмін на інші товари еквівалентної вартості 100 млн. дол. США. Як буде відображено цю операцію у платіжному балансі країни А?

Задача 11.3.

Між країною А і країною Б здійснювалися такі зовнішньоекономічні операції (млн дол. США): експорт товарів та послуг з країни А в країну Б - 250; грошові перекази із країни Б в країну А - 100; імпорт товарів і послуг у країну А - 230; купівля резидентами країни А цінних паперів фірм країни Б - 110; продаж цінних паперів фірм країни А резидентам країни Б - 70; імпорт золота у країну А - 80. Складіть платіжний баланс країни А.

Задача 11.4.

Валовий внутрішній продукт певної країни (ВВП) становив за минулий рік 353 млрд. євро, експорт дорівнював 40, а імпорт – 38 млрд. євро.

Визначте сальдо торгівельного балансу країни.

Чи можна вважати економіку наведеної країни відкритою?

Задача 11.5.

Використовуючи дані, що наведені у таблиці, розрахуйте наступні показники платіжного балансу країни:

- 1) сальдо торгівельного балансу;
- 2) сальдо рахунку поточних операцій;
- 3) сальдо рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій;
- 4) сальдо платіжного балансу.

На основі отриманих результатів спрогнозувати, як буде змінюватись курс національної валюти країни (ревальвація, девальвація).

Статті платіжного балансу	Обсяг, млн. дол. США
Обсяг експорту товарів	162900
Обсяг імпорту товарів	162400
Обсяг експорту послуг	55200
Обсяг імпорту послуг	39000
Поточні трансферти отримані	2400
Поточні трансферти виплачені	2300
Оплата праці отримана	2300
Оплата праці, яку слід виплатити	4150
Інвестиційні доходи отримані з-за кордону	23778
Інвестиційні доходи, виплачені нерезидентам	17556
Прямі іноземні інвестиції за кордон	-3101
Портфельні інвестиції за кордон	2116
Деривативи за кордоном (активи)	39
Інші інвестиції за кордон	519
Прямі іноземні інвестиції, залучені в країну	2 242
Портфельні інвестиції, залучені в країну	-1830
Деривативи (пасиви)	0,0
Інші інвестиції, залучені в країну	-3839

Евристичне завдання до теми

Уважно прочитайте ситуаційну вправу та надайте відповіді на питання:

1. Назвіть основні та додаткові фактори, що впливають на платіжний

баланс країни. Який фактор є ключовим для України на сьогодні?

2. Яким чином фінансова допомога від інших країн та фінансових організацій впливає на стан платіжного балансу країни?

3. Залучення кредитних ресурсів буде сприяти вирівнюванню платіжного балансу країни?

4. Яким чином фіксований валютний курс впливає на стабілізацію валютних відносин та платіжний баланс країни в умовах невизначеності?

За січень-квітень 2022 р. позитивне сальдо поточного рахунку становило 3.2 млрд дол. США, в той час як у січні – квітні 2021 р. було зафіксовано дефіцит у 0.4 млрд дол. Генерування профіциту поточного рахунку пояснювалося збільшенням поточних трансфертів за рахунок грантової допомоги міжнародних партнерів та гуманітарної допомоги, а також скороченням виплат дивідендів і відсотків за кредитами нерезидентам. З іншого боку, дефіцит торгівлі товарами та послугами збільшився з 0,6 млрд дол. до 1,6 млрд дол. США при радикальному скороченні як експорту, так і імпорту. Витрати українських мігрантів за кордоном призводили до нарощування обсягів імпорту і впливали таким чином на дефіцит торговельного балансу.

За 4 місяці 2022 р. вартісні обсяги експорту товарів з України скоротилися майже на 12%, а обсяги імпорту – на 14% відносно аналогічного періоду попереднього року. Найбільш вагомими позиціями скорочення українського експорту стали чорні та кольорові метали, продовольчі товари, включаючи експорт зернових, олій, жирів і продукції харчової промисловості, а також продукція хімічної промисловості та машинобудування. Експорт послуг з України збільшився за 4 місяці на 5,3%, але позитивна динаміка сформувалася за рахунок показників січня і лютого, а в березні й квітні мало місце помітне зниження експорту послуг.

У структурі товарного імпорту України найбільше зменшився неенергетичний імпорт (у квітні темпи його падіння досягли 51% відносно квітня 2021 року). Серед складових неенергетичного імпорту найбільшими темпами падіння відзначалися імпорт деревини та виробів з неї, чорних та кольорових металів, продукції машинобудування та хімічної промисловості. Надходження від оплати праці українців за кордоном помірно зменшувалися від початку військових дій і за січень-квітень 2022 р. вони становили 4,2 млрд дол., порівняно з 4,6 млрд у січні-квітні 2021 р. З іншого боку, кратно знизився відтік валюти за статтею «доходи від інвестицій». Це пояснювалося як зменшенням дохідності прямих іноземних інвестицій, так і введенням валютних обмежень після початку військових дій. У нинішньому році однією з

найвагоміших статей підтримки платіжного балансу України стало надходження іноземних грантів і гуманітарної допомоги – 4,1 млрд дол. США. Ця величина майже удвічі перевищувала аналогічний показник минулого року. В платіжному балансі гранти і натуральна допомога відображаються у розділі «баланс вторинних доходів» поточного рахунку. В цілому, як показує діаграма нижче, основними статтями відтоку іноземної валюти з України в січні-квітні 2022 року стали:

- торговельні кредити, надані українськими експортерами імпортерам (-5,2 млрд дол. США);
- купівлі іноземної валюти резидентами України та її приріст в позабанківському обігу (-3,6 млрд дол. США);
- виплати процентів і дивідендів резидентами України (-2,7 млрд дол.);
- експорт-імпорт товарів і послуг (-1,6 млрд дол. США)

Як свідчать наведені дані, у поточному році відбулося колосальне зростання суми торговельних кредитів, наданих резидентами України нерезидентам, - з 0,5 млрд дол. за 4 місяці 2021 р. до 5,2 млрд дол. за 4 місяці 2022 р. Така ситуація вказує на небажання українських експортерів повертати валютну виручку в Україну, що не є дивним для умов військової економіки. Але збереження чи погіршення ситуації з неповерненням експортної виручки в Україну, вірогідно, спонукатиме Уряд і Національний банк до посилення системи валютного регулювання.

В той же час у січні-квітні спостерігався суттєвий притік іноземної валюти за такими статтями платіжного балансу:

- баланс оплати праці резидентів-нерезидентів (+4,2 млрд дол. США);
- поточні трансферти від нерезидентів (+4,1 млрд дол. США);
- отримання іноземних кредитів сектором державного управління (+2,2 млрд дол.).

Щодо фінансового рахунку в цілому, то чистий відплив коштів за цим рахунком у січні – квітні 2022 р. становив 7.3 млрд дол., тоді як за аналогічний період 2021 р. спостерігався чистий приплив коштів у сумі 0.3 млрд дол. США. Нетто-реципієнтом коштів за фінансовим рахунком платіжного балансу виступав державний сектор економіки, до якого надійшло 1,7 млрд дол. США (нетто) проти 1,3 млрд дол. за січень-квітень 2021 р. Вагома підтримка України міжнародними партнерами після початку військового вторгнення Росії призвела до зміни структури припливу коштів за фінансовим рахунком. Так, за даними Міністерства фінансів України з 24 лютого до 1 червня 2022 р. Уряд отримав 6,6 млрд дол. США валового зовнішнього фінансування

(переважно – офіційного). Найвагоміші суми коштів надійшли від МВФ – 1,41 млрд дол.; ЄС - 1,4 млрд дол.; США – 0,99 млрд дол.; Європейського інвестиційного банку – 0,72 млрд дол.; Світового банку – 0,64 млрд. дол.; Канади – 0,39 млрд дол.; Франції – 0,33 млрд дол.; Німеччини – 0,16 млрд дол. США. Найбільш потрібну Україні грантову (безповоротну) допомогу надали: США – 0,99 млрд дол.; Великобританія – 0,13 млрд дол.; Італія – 0,13 млрд дол.; ЄС – 0,12 млн дол.; Данія і Норвегія – по 0,02 млн. дол. США. Саме така форма підтримки України засвідчує щирість намірів наших міжнародних партнерів та їх реальну допомогу Україні в надскладний період для нашої державності. На протигагу цьому, надання коштів у борг у період, коли наша країна зазнає колосальних руйнувань і втрачає людські життя, є досить символічною підтримкою. У буденному житті важко уявити собі ситуацію, коли порядна і добродісна людина «допомагає» іншій людині, постраждалій від грабежу чи насилля, пропонуючи їй кредит з відсотками.

Підвищення суверенних кредитних ризиків з початку 2022 року та військове вторгнення Росії закрили доступ резидентів України до зовнішніх комерційних позик. Так, негативне сальдо портфельних інвестицій за 4 місяці становило 1 млрд дол. США, а пасивів інших інвестицій – 2,2 млрд дол. В цілому приватний сектор економіки України зазнав впливу коштів за фінансовим рахунком у сумі майже 9 млрд дол. США. Такий показник сигналізує про надвисоку ризиковість кредитних операцій чи іноземних інвестицій у військовій економіці і засвідчує неминучість курсу переорієнтації на залучення переважно зовнішнього офіційного фінансування.

Офіційні кредитні ресурси Уряд України отримує за пільговими відсотковими ставками, які не пов'язані із ставками запозичень для України на міжнародному ринку капіталів. Ставки за офіційними кредитами не мають жодного зв'язку із ставками гривневих інструментів на внутрішньому фінансовому ринку. А тому підвищення облікової ставки НБУ з 10% до 25%, яке Правління НБУ пояснювало необхідністю покращення платіжного балансу і нівелювання тиску на обмінний курс гривні, не має нічого спільного з реальністю і ніяк не впливатиме на потоки валютних коштів між резидентами і нерезидентами України.

Позитивне сальдо поточного рахунку платіжного балансу України (3,2 млрд дол. США) і значне негативне сальдо фінансового рахунку (7,3 млрд дол. США) сформували негативне сальдо зведеного балансу в сумі 4,1 млрд дол. США. Зазначене негативне сальдо покривалося чистими кредитами МВФ (0,5 млрд дол. США) і валютними інтервенціями з міжнародних резервів України (3,6 млрд. дол. США). Зниження резервів

не мало критичного характеру: станом на 1 травня обсяг міжнародних резервів становив 26.9 млрд дол. США, що забезпечувало фінансування імпорту впродовж 3.9 місяців.

В той же час слід зазначити, що загальний дефіцит платіжного балансу демонструє недостатність джерел зовнішнього фінансування України, що потребує активізації зусиль влади на дипломатичному фронті, а також зменшення приросту зовнішніх активів у формі приросту торговельних кредитів нерезидентам і накопичення готівкової валюти поза банками.

Офіційний валютний курс гривні не змінювався від початку вторгнення Росії, а готівковий курс девальвував на 15% за кілька днів травня. Фіксація офіційного обмінного курсу гривні, здійснена Національним банком після початку військових дій, була цілком виправданою. Саме вона дозволила утримувати вартість критичного імпорту і попередила різке знецінення гривні під впливом психологічних чинників. Але фактична нездатність НБУ забезпечити впровадження режиму фіксованого валютного курсу і перехід до множинних валютних курсів в економіці викликає гострі питання щодо професійних якостей керівництва НБУ. З іншого боку, слід враховувати, що підвищення темпів річної інфляції до 16,4% у квітні 2022 року й прогнозовані річні темпи інфляції в 20% вказують на можливість періодичного перегляду значень фіксованого курсу чи впровадження курсового режиму «повзучої прив'язки» – crawling peg. Такий підхід виглядає виправданим у контексті недопущення реальної ревальвації гривні та запобігання подальших втрат міжнародних резервів. Нові значення фіксованого курсу не повинні істотним чином відхилятися від попередніх для того, аби не нівелювати здобутки фіксації обмінного курсу.

Підлаштування номінального обмінного курсу до нових значень реального курсу дозволить уникнути таких деструктивних наслідків як стимулювання споживчого попиту українців на імпортовані товари, гальмування внутрішнього виробництва за каналами скорочення експорту та нарощування імпорту. Це є вкрай необхідним в умовах, коли внутрішнє виробництво вже зазнало численних шоків внаслідок військових дій, а окупація частини України та руйнування інфраструктури агресором вже завдали колосальної шкоди українській економіці.

Джерело: Богдан, Т.(2022). Платіжний баланс України: основні вектори. [online] Available at: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/519139_platizhniy_balans_ukraini_osnovni.html [Accessed 1 Jun. 2022].

Тема 2.12 Міжнародна регіональна інтеграція

Ключові поняття теми: міжнародної економічної інтеграції; ефекти інтеграції; зона преференційної торгівлі; зона вільної торгівлі; митний союз; загальний ринок; економічний союз; повна економічна інтеграція; західноєвропейська інтеграція; північноамериканська інтеграція.

Питання для розгляду

1. Охарактеризуйте етапи європейської інтеграції.
2. Сучасний стан північноамериканської інтеграції.
3. Три опори європейської інтеграції.
4. Чим зумовлений динамічний розвиток процесів міжнародної економічної інтеграції?
5. За рахунок чого досягається ефективність міжнародної економічної інтеграції?
6. Які риси характерні для зрілих інтеграційних угруповань (спільного ринку, економічного та політичного союзів)?
7. Які основні чинники зумовлюють виникнення та існування складного переплетіння політичних і соціально-економічних проблем таких проблем у яких перебігають процеси міжнародної економічної інтеграції?
8. Чи має економічна інтеграція негативні наслідки свого розвитку? Якщо так, то які саме?
9. Як пов'язані між собою мікро- та макрорівні економічної інтеграції?
10. На що сьогодні має бути направлена стратегія зовнішньоекономічної діяльності України?

Тестові питання за темою

1. Створення Європейського Центрального банку передбачено:

- а) планом Маршала;
- б) планом Ширака;
- в) планом Делора;
- г) планом Берлусконі.

2. За якої форми міжнародної економічної інтеграції передбачається передача національними урядами своїх функцій наддержавним органам (на сьогодні – теоретично):

- а) економічний союз;
- б) спільний ринок;

- в) політичний союз; г
- г) митний союз.

3. *Прикладом митного союзу є:*

- а) ЄС;
- б) МЕРКОСУР;
- в) АСЕАН;
- г) НАФТА.

4. *Недоліком розвитку міжнародної економічної інтеграції може бути:*

- а) надання допомоги країнам з перехідною економікою і країнам, що розвиваються, у реструктуризації та приватизації в промисловості;
- б) для більш відсталих країн це призводить до відтоку ресурсів, йде перерозподіл на користь більш сильних партнерів;
- в) близькість рівня економічно розвитку та ступеню ринкової зрілості країн, що інтегруються;
- г) зростає конкуренція між країнами.

5. *В якому році засновано Європейську асоціацію вільної торгівлі?:*

- а) 2005;
- б) 1898;
- в) 1995;
- г) 1960.

6. *За якої форми міжнародної економічної інтеграції передбачається узгоджена економічна, фінансова та валютна політика і створення установ, що мають право приймати рішення від імені угруповання в цілому?:*

- а) зона вільної торгівлі;
- б) митний союз;
- в) спільний ринок;
- г) економічний союз.

7. *В якому році до ЄС приєдналися такі країни, як Польща, Чехія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Кіпр, Мальта, Латвія, Литва, Естонія?:*

- а) 2004;
- б) 2008;
- в) 2001;
- г) 1998.

8. *Оберіть варіант, котрий найбільш точно характеризує таку форму економічної інтеграції як зона преференційної торгівлі:*

- а) використовуються пільгове оподаткування, митне регулювання та кредитування;
- б) вводиться відміна митних тарифів для взаємної торгівлі;

- г) передбачається спільна торговельна політика щодо третіх країн;
- д) створюються міждержавні органи управління зовнішньоторговельною політикою.

9. Міжнародна економічна інтеграція – це:

- а) процес економічної взаємодії країн, що приводить до зближення господарських механізмів, що приймає форму міждержавних угод і регульований міждержавними органами;
- б) суспільно-територіальний поділ праці між країнами зі сталою концентрацією виробництва певної продукції;
- в) спеціалізації окремих країн на виробництві певних товарів та послуг і товарному обміні цими продуктами на світових ринках;
- г) економічний процес об'єднання національних економік багатьох країн в єдиний світовий простір.

10. Скільки країн входить до Європейського Союзу:

- а) 28;
- б) 38;
- в) 27;
- г) 25.

Практичні завдання за темою

Задача 12.1.

Рівень інфляції в 15 країнах ЄС у 2005 р. становив: 1,5; 2,2; 1,9; 9,7; 4,8; 1,7; 2,6; 5,2; 2,1; 2,1; 2,4; 4,3; 1,2; 2,9; 2,8 %.

За умовами Маастрихтської угоди стандартне відхилення рівня інфляції від її середнього значення по 15 країнах не повинне перевищувати 3. Чи виконали країни цю вимогу?

Задача 12.2.

Проаналізуйте стан взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом. Результати аналізу подайте у вигляді таблиці за разом:

Таблиця 11.1. Аналіз взаємовідносин України та Європейського Союзу

№ п /п	Подія (кроки до інтеграції)	Перелік законодавчих актів та нормативних документів, що регламентують подію	Строк виконання

Задача 12.3.

Проаналізуйте структуру та функції наднаціональних органів Європейського Союзу. Результати аналізу подайте у вигляді таблиці за зразком:

Таблиця 11.2. Наднаціональні органи Європейського Союзу

№ п/п	Назва органу та ключова мета діяльності	Рік та місце розташування	Основні функції

Евристичне питання до теми

Уважно прочитайте текст кейсу «Як управляти процесом інтеграції?» та надайте відповідь на наступні запитання:

1. Використовуючи історію інтеграції компанії P&G, яка тривала два десятиріччя, визначте, які чинники слід враховувати під час вибору темпів інтеграції. В яких випадках ефективною є «шокова терапія», а в яких поступовий і повільний розвиток?

2. В яких напрямках йшла інтеграція в компанії P&G? Які ще напрямки інтеграції можливі?

3. Як вплинули інтеграційні процеси в Європі на поведінку компаній на ринку?

Як управляти процесом інтеграції

Утворення єдиного європейського ринку тільки підіграло дискусії, що існували і раніше, про те, хто є найбільш конкурентоспроможним в умовах інтеграції – глобальна організація, регіональні структури або сильні національні компанії, які чутко реагують на відмінності в уподобаннях і смаках споживачів на ринках різних європейських країн. Але яку б стратегію не обрала компанія, перед нею постає питання про те, як управляти цими складними організаціями, як від організації, яка розташована і діє в межах однієї країни, перейти до інтегрованих європейських мереж.

Аналіз сучасного стану світового бізнесу показує, що за прибутковістю і конкурентоспроможністю європейські компанії відстають від світових лідерів. Причини такого відставання полягають у їх національній роздробленості, дублювання функцій, недостатнє використання новітніх досягнень як в технології виробництва, так і у менеджменті. Багато аналітиків вважають, що важливим етапом в процесі

глобалізації є формування сильних регіональних (в даному випадку європейських) компаній.

Інтеграцію організацій в такі регіональні блоки легше спланувати, ніж здійснити. Але інтеграція - це не просто зміна організаційної схеми компанії на папері. Крім того, така інтеграція обходиться компаніям недешево. Багато компаній, зробивши спробу централізувати свої функції в європейському масштабі, були змушені знову повернутися до попередніх національних схем діяльності. Питання тут в тому, як управляти процесом інтеграції. І приклад компанії Procter&Gamble може багато чого пояснити в цьому питанні.

Компанія P&G прийшла на європейський ринок у 1932 р., коли придбала спочатку одну фірму у Великій Британії, а в середині 50-х поширила свою діяльність й на континентальну Європу. В ті роки кожний філіал компанії в точності копіював американську материнську організацію, повторюючи всі функції. Менеджери національних філіалів повинні були адаптувати затверджені продукти компанії для місцевого ринку, використовуючи систему управління торговими марками P&G для досягнення лідируючого положення на даному ринку.

У 60-х роках, коли єдиний європейський ринок тільки почав формуватися, P&G мала свої філіали в кожній європейській країні. В той час національні особливості кожного ринку були занадто важливі для діяльності компанії через те, що поїздки по Європі були обмежені, а телебачення ще не згладило регіональні особливості. Тому P&G продовжувала адаптувати американські продукти, технології та стратегію до місцевих ринків. Європейський офіс компанії займався виключно відстеженням торгових марок P&G в Європі.

В 70-ті роки, незважаючи на успіхи, яких компанія досягла на всіх західноєвропейських ринках, політичні зміни, що відбувалися, заставили її замислитися про необхідність більшої регіональної координації. Нафтова криза 1974 р. Загострила ситуацію більш жорсткими фінансовими обмеженнями, бо компанія використовувала різні нафтопродукти у своєму виробництві.

Компанія створила Європейський Технічний Центр, завданням якого була розробка загальних програм розвитку. При цьому всі місцеві філіали зберегли свої науково-дослідні відділи, у Великій Британії продовжував діяти технічний центр в Ньюкаслі. Ця перша спроба була невдалою, розроблені центром програми викликали критику місцевих відділень компанії. Скоро довелося повернутися до попередньої схеми роботи. З того часу компанія більше не намагалася силою примусити місцевих менеджерів до співробітництва. Замість цього ставка була зроблена на

добровільну інтеграцію, яка реалізовувалася шляхом створення проектних команд, які створили в компанії матричну структуру управління.

Першим на шлях європейської інтеграції встав відділ досліджень і розвитку компанії. Спільні загальноєвропейські програми розроблялись для цілої низки продуктів, але разом з тим працівники відділу працювали у місцевих філіалах й були підпорядковані місцевим менеджерам, які виплачували їм зарплату.

На початку 80-х до процесу інтеграції підключився відділ маркетингу. Європейські команди представників різних національних філіалів розробляли загальні програми для конкретних торговельних марок. Такі програми потім ратифікувалися місцевими філіалами, які несли відповідність за реалізацію програми на місцевому ринку і сплачували зарплату своїм учасникам європейської команди.

Ці європейські проектні команди, які створили матричну організаційну структуру, були проміжним етапом на шляху до більш формальної інтеграції компанії. Один з менеджерів компанії пригадував, як нелегко було йому працювати. Менеджер європейської команди чекав, що він зможе залучити генерального директора місцевого філіалу на свій бік, але той вимагав від нього триматися подалі від «безглузвих» ідей європейців. Працівників, яким вдалося спрацюватися в таких європейських проектних командах, зазвичай переводили на різні посади, але вони продовжували працювати в проектах, тим самим реалізуючи ідею інтеграції на новій посаді.

Наступним кроком була поступова централізація деяких функцій компанії, за які тепер відповідали не місцеві менеджери, а європейські представники. Так трапилося з дослідженнями і розвитком у 1977 р., а до 1989 р. централізація всіх функцій компанії була в цілому завершена.

В маркетингу як і раніше орієнтувалися на місцевий ринок, але від географічного принципу управління перейшли до управління продуктом. В середині 80-х рр. в Європі було три вищих регіональних менеджери, кожний з яких одночасно відповідав за певні продукти. В 1985 р. у кожного такого керівника з'явилися підпорядковані менеджери торгових марок (бренд-менеджери).

В результаті цих процесів генеральні директори національних філіалів компанії поступово втратили багато функцій, і натомість зосередилися на зв'язках з місцевою владою, а також на збуті товарів компанії на даному ринку.

Процес інтеграції в компанії Procter&Gamble зараз вбачається закономірним і логічним, а в свій час кожна зміна викликала сумніви і

бурхливі суперечки. Те, що, незважаючи на ці сумніви і суперечки, процес успішно розвивався, підтверджує, що він відображував об'єктивну європейську тенденцію, яку своєчасно помітила і використала компанія. В результаті були розроблені та успішно реалізовано кілька програм створення європейських продуктів, найбільш відомими з яких є «Памперси» (1985 р.) та «Аріель Ультра» (1989 р.).

Джерело: Величко, К.Ю., Печенка, О.І. (2017). Комплексний тренінг з міжнародного бізнесу: методичні рекомендації для студентів ступеня «магістр» денної та заочної форм навчання економічних спеціальностей. Х., Видавництво «Форд», 58с.

Тема 2.13 Глобалізація економічного розвитку

Ключові питання теми: глобалізація; глобалізація економічного розвитку; глобальна економіка; світове ринкове господарство; внутрішні суперечливості глобалізаційних процесів; глобальні проблеми людства.

Питання для розгляду

1. Які основні причини формування глобалізаційних процесів?
2. Чим характеризується процес глобалізації на рівні окремої країни?
3. Які головні показники визначають ступінь інтегрованості економік різних держав у глобальну економіку?
4. Яким чином глобалізація пов'язана з регіоналізацією світового господарства?
5. У чому полягають негативні наслідки процесу глобалізації?
6. Які на ваш погляд проблеми є найнебезпечніші для людства?
7. Як пояснити твердження, що глобальні проблеми людства є наслідком протистояння?
8. Що таке глобальна економіка?
9. Охарактеризуйте суперечності процесу глобалізації.
10. В яких сферах найбільш яскраво проявляються процеси економічної глобалізації.

Тестові завдання за темою

1. Процес глобалізації:

- а) обмежує можливості контролю держави над економікою;
- б) збільшує можливості контролю держави над економікою;
- в) на першому етапі обмежує, а потім підсилює можливості контролю держави над економікою.

2. Глобалізація економіки означає:

- а) скорочення інтернаціоналізації всіх сфер громадського життя;
- б) різке прискорення інтернаціоналізації всіх сфер суспільного життя;
- в) нейтральне відношення до інтернаціоналізації всіх сфер громадського життя.

3. Вперше термін «глобалізація» в наукових колах був введений:

- а) А. Смітом;
- б) В. Парето;
- в) Т. Левіттом.

4. Об'єктивною основою глобалізації виступають:

- а) міжнародний поділ праці;
- б) фінансова сфера;
- в) інформаційні технології;

5. Однією з характеристик глобалізації виступає:

- а) посилення ролі ТНК;
- б) зниження ролі ТНК;
- в) обмеження транснаціоналізації міжнародного простору.
- в) оптимальний рівень розвитку ТНК;

6. Матеріальною основою глобалізації виступають:

- а) інформаційні технології, що мають назву «нова економіка»;
- б) фінансова сфера;
- в) соціальна сфера;

7. Глобалізація економічного розвитку - це:

- а) об'єктивний процес підпорядкування напрямків економічного розвитку окремих країн закономірностям і напрямкам розвитку світового ринкового господарства;
- б) взаємне переплетення національних процесів відтворення, що ґрунтується на поділі праці між національними господарствами, встановлення між ними стійких зв'язків різних форм взаємодії.

8. Найбільш глибоко процес глобалізації просунувся у:

- а) сфері міжнародної торгівлі;
- б) у фінансовій сфері;
- в) у соціальній сфері;
- г) у міжнародній логістиці;
- д) на ринку робочої сили.

9. Термін «глобалізація» вперше було введено у:

- а) 1983р.;
- б) 1990 р.;
- в) 2003р.;
- г) 1965р.

10. До закономірностей функціонування сучасної глобальної економіки відносять:

- а) загальноцивілізаційний прогрес завдяки глобальній доступності ресурсів і технологічно-управлінських інновацій;
- б) глобальний характер факторної мобільності, зростання масштабів міжнародного виробництва, формування усталених механізмів урівноваження глобального попиту та пропозиції;
- в) динамізацію інтеграції мікро- та макроструктур завдяки міжнародній стандартизації, ринковій уніфікації та регуляторній гармонізації;
- г) нерівномірний та нееквівалентний розподіл витрат і доходів на глобальних ринках, що зумовлює непропорційність і асиметричність розвитку та поглиблює міжкраїнові та міжрегіональні інформаційно-технологічні та соціально-економічні розриви;
- д) всі відповіді вірні;
- г) немає вірної відповіді.

Практичне завдання за темою

Задача 13.1.

Проаналізуйте сучасні глобалізаційні проблеми за ступенем впливу на міжнародну економіку та міжнародні економічні відносини. Результати аналізу розмістити у таблиці за зразком:

№ п/п	Глобальна проблема	Фактори впливу на міжнародну економіку	Шляхи розв'язання проблеми

Задача 13.2.

Проаналізуйте погляд на процеси глобалізації з трьох точок зору: гіперглобалістів, трансформаторів та скептиків. Результати аналізу розмістити у таблиці за зразком:

Форма глобалізації	Гіперглобалісти	Трансформатори	Скептики

Евристичне завдання до теми

Прочитайте ситуаційну вправу «Глобалізація та європейські виробники електропобутових товарів» та надайте відповідь на наступні питання:

1. Враховуючи загальну ситуацію в галузі, складіть прогноз розвитку для трьох груп компаній, які були наведені в ситуації.

2. Яким чином процеси інтеграції і консолідації впливають на різні типи компаній, які представлені в галузі?

3. Розкрийте сутність глобальної стратегії. Наведіть приклади глобальної стратегії міжнародних компаній

Глобалізація та європейські виробники електробудових товарів

В 80-ті та 90-ті роки спостерігалася значна глобалізація світової економіки. Але не всі галузі економіки рівною мірою приймали участь у процесі глобалізації. В промисловому секторі європейської економіки, деякі галузі, наприклад, машинобудування, як і раніше залишається галуззю, яка складається з великої кількості різних за розміром компаній. В секторі послуг також присутнє збереження великої кількості національних особливостей.

Виникають питання, чи обов'язково впливає глобалізація на всі галузі, як компанії мають реагувати на такий вплив, чи потрібно компаніям зберігати національні стратегії або розробляти глобальні? Дослідження, яке було проведене на прикладі європейської галузі електробудових товарів, допоможе відповісти на деякі питання.

Дослідники поділили всі компанії-виробники на ринку електробудових товарів на три групи:

1. Національні гравці (виробничі потужності знаходяться в своїй країні, 90% продукції продається на місцевому ринку).

2. Експортери (виробничі потужності знаходяться в своїй країні, але більше 30% продукції продається на закордонних ринках). До таких компаній належать Bosch-Siemens, AEG, Merloni.

3. Глобальні гравці (фірми, які виробляють та реалізують продукцію у різних країнах - Electrolux, Philips, Whirlpool).

Поведінка споживачів в різних європейських країнах відрізняється одна від одної. Наприклад, французи надають перевагу пральним машинам з вертикальним завантаженням, а британці з фронтальним, німці обирають машини з високою швидкістю віджимання, а італійці - з низькою. Утворення єдиного європейського ринку сприяє формуванню єдиного «пан-європейського» стилю життя. Уніфікація технічних вимог і стандартів дозволяє виробникам досягати більшої стандартизації товарів, що в свою чергу сприяє формуванню більш однорідних смаків і вимог споживачів.

Роздрібна торгівля представлена в різних європейських країнах своїми гравцями, але створення єдиного ринку призводить до консолідації

роздрібних компаній, їх збільшення. В результаті цілої низки злиттів або утворення стратегічних альянсів формуються «пан-європейські» роздрібні мережі. Це дозволяє їм не тільки купувати товари у виробників у всьому світі, але й істотно оптимізувати запаси, покращувати обслуговування споживачів. Сучасні гнучкі технології виробництва дозволяють компаніям випускати різні моделі товарів на одній базовій платформі, які відповідають місцевим уподобанням, без істотного збільшення витрат виробництва.

Зміни в конкурентному середовищі галузі (концентрація або міжнародні злиття компаній, потреба в наявності більш складної інформації про стан ринку, зміни в технології і управлінні виробництвом) призвели до необхідності пріоритетного використання компаніями цієї галузі глобальних або хоча б регіональних (наприклад, пан-європейської) стратегій.

Дослідники вважають, що в майбутньому галузь буде контролюватися п'ятьма – шістьма гігантами, а всі малі та середні компанії будуть так чи інакше пов'язані з ними - ліцензійними угодами, франшизами, спільними підприємствами, стратегічними альянсами і т.п.

Джерело: Марченко, Т.В. (2021). Європейські економічні комунікації: методичні рекомендації. Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 80 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4720> [Accessed 20 May 2022].

Тема 2.14 Інтеграція України у світову економіку

Ключові поняття теми: політико-правові, економічні, соціально-культурні, інфраструктурні передумови інтеграції України; чинники мотивації інтеграції; інтеграційні пріоритети національної економіки; поле регіональних інтересів України; євроінтеграційна політика України; стратегічний курс; адаптація законодавства; галузева співпраця; співробітництво у галузі охорони довкілля.

Питання для розгляду

1. Визначте спонукальні мотиви щодо розширеної інтеграції України до системи сучасних міжнародних економічних відносин.

2. Як інтеграція України в світову економіку значною мірою гальмується структурою виробництва?

3. Які існують аспекти стратегічної інтеграції України у світове господарство?

4.Що об'єднує інтеграційні процеси європейських країн та інтеграційні процеси України?

5.Охарактеризуйте сучасний стан євроінтеграції України.

6.Назвіть переваги від євроінтеграції для галузей національної економіки.

7.Чи могла і чи може Україна зробити технологічний ривок і ввійти в «клуб» розвинених країн

8. Охарактеризуйте недоліки від активної інтеграції України для галузей національної економіки.

9.Дайте характеристику етапам вступу до ЄС.

10. Спрогнозуйте розвиток України після вступу до ЄС.

Тестові завдання за темою

1. Принципом функціонування ЄС, згідно з яким заходи ЄС за змістом та формою не повинні виходити за межі того, що є необхідним для досягнення цілей установчих договорів, є принцип:

- а) субсидіарності;
- б) пропорційності;
- в) верховенства права ЄС;
- г) збалансованого розподілу повноважень

2. Контроль за виконанням бюджету ЄС здійснює:

- а) Європейський парламент;
- б) Рахункова палата;
- в) Суд ЄС;
- г) Комісія ЄС.

3. Бюджет ЄС ухвалює:

- а) Рахункова палата ЄС;
- б) Рада ЄС за погодженням з Європейським парламентом;
- в) Європейська рада за погодженням з державами-членами;
- г) Європейський центральний банк.

4. Державою-кандидатом на вступ до ЄС вважається держава:

- а) що бажає вступити до ЄС і прийняла відповідне рішення на національному рівні;
- б) яка подала офіційну заявку на вступ до ЄС;
- в) з якою відкриті переговори про вступ;
- г) що бажає вступити в ЄС та відповідає всім критеріям вступу.

5. У разі систематичного і грубого порушення державою-членом цінностей, на яких ґрунтується ЄС відбувається:

- а) припинення членства такої держави в ЄС;
- б) призупинення її членства в ЄС;

- в) покладення на державу штрафу та її примусове виключення з ЄС;
- г) примусове виключення з ЄС.

6. *Обов'язковими умовами набуття членства в ЄС, згідно з його установчими договорами, є такі:*

- а) членство в Раді Європи та НАТО;
- б) відповідність національного законодавства нормам права ЄС та високий рівень економічного розвитку;
- в) бути європейською державою та поважати цінності ЄС;
- г) усе зазначене вищевикладене.

7. *Право на добровільний вихід з Європейського Союзу регламентується:*

- а) передбачено в Договорі про Європейський Союз;
- б) закріплене в Хартії про основоположні права ЄС;
- в) передбачено в Договорі про функціонування ЄС;
- г) нормативно не визначено.

8. *Держави – члени Європейського Союзу не втрачають:*

- а) суверенітету, передаючи його у повному обсязі на користь ЄС;
- б) суверенітету, а обмежують свої суверенні права на користь ЄС;
- в) частину свого економічного суверенітету;
- г) суверенітету у вирішенні економічних питань та питань безпеки.

9. *Територія Європейського Союзу охоплює територію:*

- а) усіх держав-членів;
- б) держав-членів та їхніх колишніх колоній;
- в) усіх держав-членів з окремими виключеннями відповідно до установчих договорів;
- г) держав-членів та держав ЄАВТ.

10. *Найбільшим зовнішньоекономічним партнером України є:*

- а) Європейський Союз;
- б) Російська Федерація; 3
- в) США;
- г) Китай.

Практичне завдання за темою

Задача 14.1

Проаналізуйте типи процесів щодо законодавчого врегулювання питань інтеграції до Європейського Союзу. Результати аналізу подайте у вигляді таблиці за зразком:

Назва процесу	Характеристика	Багатосторонній / односторонній процес
адаптація		
гармонізація		
апроксимація		
уніфікація		

Евристичні питання до теми

Уважно прочитайте ситуаційну вправу «Європейська інтеграція може покращити рівень людського розвитку в Україні» та надайте відповіді на наступні питання:

- 1.Що входить в поняття людський розвиток? Наведіть приклади.
- 2.Чи вплинуло приєднання Угорщини, Польщі, Словаччини, Болгарії та Румунії до ЄС на людський розвиток?
- 3.На Ваш погляд, чи призведе приєднання до ЄС до посилення міграції висококваліфікованих кадрів? Який зв'язок міграції висококваліфікованих кадрів та людського розвитку України?

Європейська інтеграція може покращити рівень людського розвитку в Україні?

Від того як українські лідери та органи влади на всіх рівнях зможуть повною мірою використати можливості та вирішити завдання, пов'язані з впровадженням курсу європейської інтеграції, залежатимуть перспективи подальшого розвитку людського потенціалу в Україні. Якщо Києву вдасться виконати євроінтеграційні плани та взяти вимоги ЄС за основу рамкової моделі процесу впровадження життєво необхідних реформ, Україна опиниться на короткій стежці до успіху і процвітання, маючи можливість досягти значного покращення умов життя, зменшення рівня бідності. Процес європейської інтеграції надає унікальний шанс належним чином покращити рівень людського розвитку в країні.

Про це говориться у новому національному Звіті з людського розвитку «Людський розвиток та європейський вибір України», який офіційно презентували Френсіс М. О'доннелл - Координатор системи ООН та Постійний представник ПРООН в Україні, Григорій Немиря, Віце-прем'єр-міністр України, Ієн Боуг, Голова представництва Європейської комісії в Україні та Єжі Осятинський, Міжнародний координатор колективу авторів Звіту.

«Починаючи з 1995 року Програма розвитку ООН в Україні за допомогою регулярних Звітів з людського розвитку постійно привертала

увагу політиків та громадськості до викликів, перед якими стоїть країна у сфері соціального та економічного розвитку. Національні Звіти пропонували погляд у довгостроковій перспективі, аналіз ситуації в країні та стратегій посилення людського розвитку. Мета написання цих звітів полягає у тому, щоб консолідувати дані про людський розвиток у країні, впливати на національну політику та мобілізувати різні групи суспільства», - сказав пан О'Доннелл.

З часу, коли був опублікований останній національний звіт ПРООН «Сила децентралізації» у 2003 році, Україна пройшла через період важливих політичних та економічних перетворень: зміцнилась демократія та триває перехід до повноцінної ринкової економіки. Віце-прем'єр міністр України Григорій Немиря схвально поставився до презентації нового національного Звіту ПРООН та висловив задоволення, що увагу авторів привернули такі теми як людський розвиток та європейська інтеграція України. «В цьому контексті ми цілком підтримуємо ідею, що європейська інтеграція - це не суто пріоритет зовнішньої політики, але, перш за все, - це план дій задля проведення внутрішніх реформ. Я переконаний, що якщо ми хочемо досягти успіху в забезпеченні людського розвитку, то ми маємо використовувати всі можливі інструменти. В нашому випадку, європейська інтеграція є чи не найефективнішим інструментом» - додав він.

Втім, незважаючи на такі значні досягнення, попереду ще багато викликів, які потребують вчасної відповіді від громадянського суспільства та органів влади на всіх рівнях, говорять автори Звіту. Слід зауважити, що свого часу було проголошено багато ініціатив, однак прогрес у впровадженні необхідних реформ з метою сприяння людському розвитку малопомітний.

Згідно з даними останнього глобального Звіту ПРООН з людського розвитку Україна за рівнем розвитку посідає 76 місце із 177 країн та вважається країною з середнім рівнем людського розвитку. Звіт виявив, що за більшістю показників Україна значно відстає від усіх країн-членів Європейського Союзу, у тому числі від своїх найближчих сусідів, а саме Угорщини (посідає 36 місце), Польщі (37 місце), Словаччини (42 місце), Болгарії (53 місце) та Румунії (60 місце), які нещодавно приєднались до ЄС.

Враховуючи те, що Україна проголосила та неодноразово підтверджує, що її головною зовнішньополітичною метою є вступ до ЄС, автори Звіту «Людський розвиток та європейський вибір України» аналізують те, як політика спрямована на європейську інтеграцію може значним чином посилити людський розвиток та який зиск може отримати

країна від виконання євроінтеграційної політики. Виступаючи на презентації, Професор Осятинський сказав, що метою Звіту було дослідити зв'язок між двома широкими стратегіями та їх програмами, порівнюючи їх власні системи цілей, завдань та способів моніторингу, та виявити, чи є вони сумісними, а якщо є, то яких наслідків слід очікувати від їх впровадження.

Автори Звіту переконують, що прагнення європейської інтеграції, яке часто називають «Європейським вибором», не є суто процесом геополітичного вибору, а становить процес людського розвитку, що має безпосередній вплив на життя та добробут людей. Звіт пояснює, що концепція людського розвитку заснованого на інтересах людей, є дуже подібною до процесу європейської інтеграції, стосовно виконання окремих вимог та запровадження окремих стандартів.

Разом з тим, обидві концепції ведуть до покращення людського життя. Сучасні тенденції у зміні тривалості життя серед населення країн-членів ЄС, з одного боку, та населення України, з іншого боку, надають найкращий доказ впливу практичного втілення стратегії європейської інтеграції на людський розвиток. Як результат, Звіт доводить, що з точки зору економічного, соціального та інституціонального середовища необхідного для заохочення довготривалого сталого людського розвитку, цілі цих двох концепцій повністю співпадають.

Ефективна реалізація країною політики європейської інтеграції значно сприяє досягненню більш високих стандартів життя та створенню безпечнішого середовища для людського розвитку. Варто зазначити, що в громадських опитуваннях, результати яких наводяться в Звіті, усі українські респонденти демонструють надання чіткої переваги європейським цінностям та європейським механізмам соціальної організації.

Разом з тим, розуміння європейських цінностей, складних механізмів та функцій ЄС, а також переваг і втрат від європейської інтеграції все ще досить обмежене в українському суспільстві. У більшості випадків ЄС розглядається з політичної точки зору, у той час як його природа, як складного економічного та соціального механізму, часто нехтується та недооцінюється. Те саме стосується необхідності поліпшення рівня поінформованості громадськості щодо можливих викликів для України в майбутньому. Маючи краще розуміння цих понять допоможе кожному громадянину приймати активнішу участь у спостереженні за втіленням євроінтеграційної політики держави. Звіт наголошує на необхідності підтримки більш глибокої економічної інтеграції та запровадження

регуляторних норм та правил ЄС в рамках існуючої програми Європейської політики добросусідства.

У Звіті зазначається, що для того щоб покращити умови життя та поліпшити показники індексу розвитку людського потенціалу, послуги з охорони здоров'я, доступ до освіти та комунальні послуги мають бути покращені. Автори Звіту закликають до повної реалізації адміністративної реформи та децентралізації влади від центру до областей та районів, а також до створення сильних структур органів самоврядування, таким чином дозволяючи краще надання послуг та більш справедливе розподілення надбань економічного розвитку. Все це робить внесок у досягнення цілей людського розвитку, оскільки товари широкого вжитку та послуги повинні надаватися органами влади безпосередньо на місцевості, де люди живуть та працюють.

Доступність фінансових та інших ресурсів на місцевому рівні є надзвичайно важливою умовою для досягнення цілей та завдань людського розвитку. Звіт аналізує досвід нових країн-членів ЄС та наголошує, що переваги членства в ЄС набагато переважають ціну здобуття цього членства. Договори про вільну торгівлю з ЄС створюють величезну мотивацію до росту торгівлі. Але оскільки договори про вільну торгівлю ЄС, зазвичай, не поширюються на усі сільськогосподарські продукти, важливою ціллю для України має бути досягнення якомога ширшого доступу до європейського аграрного ринку - особливо тому, що це надають чіткі переваги споживачам Європейського Союзу.

Відкритий доступ до європейських ринків, скоріш за все, сприятиме значному припливу прямих закордонних інвестицій до України, за умови, якщо інвестори будуть впевнені у передбачуваності політики та верховенстві закону. Довіра іноземних інвесторів може бути отримана, якщо всі виконавчі сили в Україні демонструватимуть свою здатність постійно втілювати європейські стандарти, що відносяться до подальшого розвитку ринкової економіки та народної демократії, переконують автори Звіту.

Джерело: Сіденко, В.(кер. проекту) та ін.(2018). Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС. Київ: Заповіт, 214с.

ГЛОСАРІЙ

Абсолютна перевага - здатність країни, фірми або працівника виробляти продукти або послуги за вартістю нижчою, ніж у конкурента.

Агент (посередник) – юридична або фізична особа, яка здійснює певні операції за дорученням іншої особи (принципала) та за його рахунок і від його імені, але без права підписання контрактів. Агентами є брокери, дилери, комісіонери, маклери, особисті представники, адвокати. Діяльність агентів проводиться з відома принципала за агентською угодою за винагороду.

Агентська угода – договір між принципалом і агентом, яка обумовлює характер доручення, розмір комісійної винагороди, термін дії та умови припинення договору.

Акредитив – форма банківського розрахунку; зобов'язання банку провести за дорученням імпортера платежі експортеру або акцептувати тратту, виставлену експортером у межах певної суми та терміну і при поданні експортером товаророзпорядчих документів – коносаменту, страхового полісу та рахунку-фактури. Залежно від характеру відповідальності банків акредитив підрозділяються на: безвідкличні та відкличні, підтверджені та не підтверджені.

Антиглобалізм (англ. *antiglobalism*) – теорія й ідеологія, що заперечує об'єктивну природу глобалізації, обґрунтовує необхідність призупинення процесів глобалізації там, де вона вже здійснюється, й уникнення її там, де вона ще не розпочалася.

Аукціон – форма інституційно торгівлі; продаж у визначений час і у встановленому місці товарів, попередньо виставлених для огляду. Проводяться за певними видами товарів: хутро, вовна, тютюн, чай, твори мистецтва, предмети антикваріату, худоба, деякі унікальні товари тощо. Особливістю аукціонів є обмеження відповідальності продавця за якість виставлених товарів

Біржа – форма інституційної торгівлі; організований торговельний майданчик гуртової торгівлі товарами (товарна біржа) або цінними паперами (фондова біржа). Сьогодні біржі – це юридичні особи, що забезпечують регулярне функціонування організованого ринку товарів, валют, цінних паперів, похідних фінансових інструментів. Кожен член біржі проходить процедуру лістингу (перевірка даних про компанію з метою мінімізації ризиків невиконання угод).

Валюта (італ. *valuta* – ціна, вартість) – платіжний засіб (грошова одиниця) певної держави (українська гривня, долар США, тощо); грошові знаки іноземних держав; кредитні і платіжні документи (чеки, векселі

тощо), які використовуються у міжнародних розрахунках; міжнародні грошові одиниці, емісія яких здійснюється міжурядовими валютно-кредитними організаціями.

Валютні інтервенції – втручання держави через центральний банк в операції на валютному ринку з метою впливу на курс національної валюти шляхом продажу чи купівлі іноземної валюти; значний разовий цілеспрямований вплив центрального банку країни на валютний ринок і валютний курс, що здійснюється шляхом продажу або закупівлі банком великих партій іноземної валюти.

Вексель – цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання терміну платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Глобалізація (фр. global – загальний, всесвітній) – категорія, яка відображує процес обміну товарами, послугами, капіталом та робочою силою, що виходить за межі державних кордонів і набуває форм постійного і неухильно зростаючого міжнародного переплетіння національних економік; перетворення певного явища на світове, планетарне, те, яке стосується усієї земної кулі; процес всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації.

Глобалізм (англ. globalism) – теорія та ідеологія глобалізації, ідейно-політичне обґрунтування нового світопорядку з позицій «золотого мільярду», апологетика глобалізації, ліберальна (неоліберальна) парадигма економічної, політичної і соціокультурної перебудови світу.

Глобальні корпорації – транснаціональні корпорації з планетарним баченням ринків і функціонуванням в умовах глобальної конкуренції.

Глобальні проблеми – сукупність суперечливих процесів, що є змістом сучасної кризи світової цивілізації, створюють загрозу нормальному розвитку та навіть існуванню країн, потребують для відвернення цих катастрофічних наслідків спільних зусиль, тобто мають всеохоплюючий, планетарний характер.

Демпінг (з англ. – скидання) – це продаж товарів чи послуг за кордоном за цінами, значно нижчими від цін внутрішнього ринку (особливо з країн зі знеціненою валютою в країні з твердим валютним курсом), що заподіює шкоду національним товаровиробникам; ввезення на митну територію країни імпорту товару за цінами, нижчими від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, що заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару.

Експорт (експорт товарів) – продаж товарів українськими

суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою у негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів.

Євровалюта — це валюта, яка розміщена на депозитах банків поза межами країни, якою вона була випущена. Наприклад, депозит у доларах США розміщений в українському банку є євровалютним депозитом, або конкретніше — євродоларовим депозитом

Європейська інтеграція – процес, який акумулює цілий комплекс внутрішньо- та зовнішньополітичних зусиль України з метою наближення до Європейського Союзу та створення необхідних передумов для вступу.

Заборгованість — сума фінансових зобов'язань, грошових боргів, що підлягає погашенню, поверненню в певний термін. Якщо до цього терміну заборгованість не погашена, то вона стає простроченою.

Зовнішній борг (зовнішня заборгованість) — сумарні грошові зобов'язання держави, що виражаються грошовою сумою, що підлягає поверненню зовнішнім кредиторам на певну дату, тобто загальна заборгованість країни по зовнішніх позиках і неоплаченим ним відсоткам. Зовнішній державний борг є сукупна заборгованість держави міжнародним банкам, урядам інших країн, приватним іноземним банкам. Розрізняють поточний зовнішній борг даного року, який треба повернути в нинішньому році, і загальний державний зовнішній борг (накопичений), який належить повернути в поточному році і в подальші роки.

Зовнішньоекономічна політика – система заходів та механізмів, спрямованих на найбільш сприятливий розвиток економічних, науково-технічних, виробничих зв'язків із зарубіжними країнами з метою вирішення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни.

Інвестиції прями — безпосереднє вкладення коштів інвестором в об'єкти інвестування. Прямі інвестування здійснюють підготовлені інвестори, які мають достатньо інформації про об'єкт інвестування і знають механізм інвестування. Прямі інвестиції, як правило, здійснюються у формі кредиту без інвестиційних посередників з метою оволодіння контрольним пакетом акцій компанії. Пряма інвестиція передбачає внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою.

Інвестиції непрями — інвестування, опосередковане іншими особами (інвестиційними або фінансовими посередниками). Не усі інвестори мають достатню кваліфікацію для ефективного вибору об'єктів інвестування та подальшого управління ними. У цьому випадку вони

купують цінні папери, що випускаються інвестиційними або іншими фінансовими посередниками (наприклад, інвестиційні сертифікати інвестиційних фондів або інвестиційних компаній), а останні розміщують зібрані таким чином інвестиційні кошти на власний розсуд у найефективніші об'єкти інвестування, беруть участь в управлінні ними, а отримані доходи розподіляють серед своїх клієнтів.

Імпорт (імпорт товарів) – ввезення товарів у країну; купівля національними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності у іноземних контрагентів товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Інкасо – банківська розрахункова операція, за якої, на доручення клієнта та відповідно до розрахункової документації, банк отримує грошові кошти від імпортера за відвантажені імпортеріві товари або отримані ним послуги та зараховує їх на рахунок свого клієнта (можливою варіацією інкасо є отримання гарантії того, що належна сума буде виплачена в установлені терміни).

Інжиніринг – термін, що визначає сукупність технічних послуг, які в останні роки набули характеру зовнішньоторговельних операцій: надання послуг (виконання робіт) зі складання технічних завдань, проведення наукових досліджень, складання проектних пропозицій, проведення техніко-економічних обстежень та інженерно-розвідувальних робіт з будівництва об'єктів, розробка технічної документації, проектування та конструкторське опрацювання об'єктів техніки і технології, консультації та авторський нагляд під час монтажних та пусконаладжувальних робіт, а також консультації економічного, фінансового або іншого характеру, пов'язані з такими послугами (роботами).

Кліринг (англ. clearing) – форма міжнародних безготівкових розрахунків, за якими заборгованість держав одна іншій зараховується взаємними зустрічними платіжними зобов'язаннями (чеками, переводами, тощо), і взагалі розрахунок шляхом зарахування взаємних вимог, зобов'язання без оплати готівкою.

Компенсаційна угода – договір купівлі-продажу, у якому вартість постачання імпортних товарів (як правило, машини й устаткування) покривається експортом зроблених на ньому товарів.

Конвертованість валют – законодавчо закріплена оборотність національної грошової одиниці, можливість її обмінювати на іноземні валюти. Ступінь конвертованості обернено пропорційна обсягу і рівню введених державними органами валютних обмежень.

Котирування біржове – оптова ціна товарних партій, що реалізуються через товарні біржі і публікуються у спеціальних біржових довідниках.

Лізинг (англ. *leasing*) – оренда, майновий найм) – різновид фінансових послуг, форма фінансової оренди для придбання основних засобів підприємствами та інших товарів фізичними і юридичними особами.

Ліцензія – належним чином оформлене право на експорт (імпорт) упродовж встановленого терміну певних товарів, що видається Міністерством економіки України та представляється митним органам під час декларування імпорту товарів, що підлягають ліцензуванню.

Міграція (лат. *migratio* – переселення) – процеси просторового переміщення, переселення людей, трудових ресурсів, пов'язаних зі зміною ними місця проживання на постійно чи на певний час.

Міжнародна організація – міжнародний інститут, що об'єднує держави, національні громадські організації, асоціації та окремих осіб, створений на основі міжнародного договору та, відповідно до принципів міжнародного права, є результатом узгодження цілей і волі її членів.

Міжнародний валютний фонд (*International Monetary Fund, IMF*) – міждержавна міжнародна організація, заснована на Бреттон-Вудській конференції у 1944 р., спеціалізована установа ООН. Членами МВФ є 188 держав світу, котрі здійснюють 95 % світового валютного обміну. МВФ визначає принципи та правила функціонування міжнародної валютної системи, фінансує реформи у країнах з перехідною економікою, допомога яким надається за умови орієнтації на ринкову економіку.

Міжнародний кредит – надання грошово-матеріальних ресурсів (рух позичкового капіталу) одними країнами (або організаціями) іншим у тимчасове користування на умовах повернення, платності та строковості.

Ноу-хау – секретні знання, що захищені правами інтелектуальної власності з метою випередження конкурентів і отримання надприбутків.

Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) – об'єднання ключових нафтовидобувних країн, яке було створене у 1960 році та на сьогодні контролює третину усього світового видобутку нафти. Склад ОПЕК: *Алжир, Венесуела, Індонезія, Ірак, Іран, Катар, Кувейт, Лівія, Нігерія, ОАЕ, Саудівська Аравія.*

Платіжний баланс – співвідношення між сумою грошових надходжень, отриманих країною з-за кордону, і сумою проведених нею платежів за кордон упродовж певного періоду.

Протекціонізм – економічна політика держави, спрямована на обмеження міжнародної торгівлі, що знижує рівень життя та уповільнює

економічне зростання у країні, яка впроваджує таку політику.

Реекспорт – продаж або передача на інших законних підставах іноземним суб'єктам господарської та іншої діяльності з вивезенням або без вивезення за межі України товарів, раніше імпортованих в Україну; митний режим, відповідно до якого товари, що походять з інших країн, не пізніше ніж у встановлений законодавством термін з моменту їх ввезення на митну територію України вивозяться з цієї території в режимі експорту.

Середовище міжнародних економічних відносин – це сукупність умов і чинників внутрішнього та зовнішнього характеру, які сприяють або ускладнюють розвиток міжнародних економічних відносин.

Спеціальна економічна зона – територія, у межах якої відповідним законом України встановлюється і діє спеціальний правовий режим господарської діяльності та спеціальний порядок застосування і дії законодавства України.

Спеціальні права запозичення (англ. special drawing rights, SDR, SDRs) – валюта Міжнародного валютного фонду (МВФ); резервний та платіжний засіб, що емітується МВФ. Існує лише у безготівковій формі у вигляді записів на банківських рахунках.

Спільні підприємства – підприємства, які базуються на спільному капіталі, спільному розподілі результатів та ризиків та спільному управлінні національних суб'єктів господарської діяльності та іноземних суб'єктів.

Транснаціоналізація – процес посилення світової інтеграції в результаті глобальних операцій транснаціональних компаній.

Центральноєвропейська асоціація вільної торгівлі (англ. Central European Free Trade Agreement, CEFTA) — угода між країнами Південно-Східної Європи, що не є членами Європейського Союзу.

Франчайзинг – це спосіб діяльності, при якому франшизер (продавець) передає франшизі (покупцю) право на використання своєї торгової марки, яка важлива для бізнесу покупця і за допомогою якої продавець надає постійну допомогу покупцю у його бізнесі.

Фрітрейдерство (з англ. free trade – вільна торгівля) – форма зовнішньоекономічної політики, відповідно до якої держава не втручається (немає створених урядом перепон) у торговельні відносини з іншими країнами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андросова, Т.В., Величко, К.Ю., Носач, Л.Л. та Мелушова, І.Ю. (2019). *Валютно-фінансові операції в міжнародному бізнесі*. Харків: ХДУХТ, 225 с. [online]. Available at: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/10416> [Accessed 23 May 2022].
2. Акімов, І. (2022). *Китайська загроза: які прийоми допомагають компаніям з Китаю захоплювати світ* [online]. Available at: <https://www.gazeta./business/2021/03/25/13526060.shtml?updated> [Accessed 23 May 2022].
3. Архіїєреєв, С.І. та ін. (2018). *Глобальна економіка*. Харків: Видавництво Іванченка І.С., 192 с. [online]. Available at: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/36793/1/Book_2018_Arkhiireiev_Globalna_ekonomika.pdf [Accessed 22 May 2022].
4. Бабенко, Д., Зайцева, А. та Величко, К. (2020). Розвиток інтеграційних процесів України та країн-членів ЄС в умовах глобалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*, [online] (11), с. 8–14. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2020-11-01> [Accessed 1 Jun. 2022].
5. Богдан, Т. (2022). *Платіжний баланс України: основні вектори*. [online]. Available at: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/519139_platizhniy_balans_ukraini_osnovni.html [Accessed 1 Jun. 2022].
6. Величко, К.Ю., Печенка, О.І. (2018). *Міжнародні економічні відносини: тестовий тренінг*. Харків: Форт, 88 с. [online] Available at: <http://elib.hduht.edu.ua/handle/123456789/2673> [Accessed 2 Jun. 2022].
7. Величко, К.Ю., Печенка, О.І. (2019). *Комплексний тренінг з міжнародних економічних відносин*. Харків: Форт, 58 с. [online] Available at: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/5211/1/%d1%82%d1%80%d0%b5%d0%bd%d1%96%d0%bd%d0%b3%20%d0%9c%d0%95%d0%92%202019.pdf> [Accessed 20 May 2022].
8. Величко, К.Ю., Печенка, О.І. (2018). *Міжнародна торгівля* [online]. Харків: ХДУХТ, 41 с. Available at: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/11331> [Accessed 22 May 2022].
11. Величко, К.Ю., Тищенко, О.О. та Печенка, О.І. (2019). *Міжнародні валютно-фінансові відносини* [online]. Харків: ХДУХТ, 305 с. Available at: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/11464/1/konspekt_lektsiy_MVfV_2019.pdf [Accessed 20 May 2022].
12. *Від чого залежать та як прогнозувати курси валют* [online].

Available at: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/106.htm [Accessed 25 May 2022].

13. Мірошниченко, Б. (2022). *Голод, інфляція, стагнація. Куди котиться світова економіка та як на це впливає війна в Україні?* [online]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/1/687610/> [Accessed 20 May 2022].

14. Городніченко, Ю., Чурій, О. (2022). *Фінансові ринки під час війни та після* [online]. Available at: <https://voxukraine.org/finansovi-rynky-pid-chas-vijny-ta-pislya-neyi/> [Accessed 25 May 2022].

15. Гуткевич, С.О., Корінько, М.Д. та Сафронов, Ю.М. (2021). *Міжнародна економіка* [online]. Київ, 428 с.

16. Дергачова, В.В., Згуровський, О.М. та Манаєнко, І.М. (2018). *Міжнародні економічні відносини*. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 80 с.

17. Діденко, С. (2022). *НБУ робить міжнародні розрахунки доступнішими* [online]. Available at: <https://ua.news/ua/nbu-robyt-mizhnarodni-rozrahunku-dostupnishymy-detali-n-ovovvedennya/> [Accessed 28 Apr. 2022].

18. Завидовська, О.І. (2020). *Міжнародні економічні відносини* [online]. Львів: ЛДУФК імені Івана Боберського, 51с. Available at: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/28076> [Accessed 20 May 2022].

19. Кібік, О.М., Нестерова, К.С. та Хаймінова, Ю.В. (2020) *Міжнародна економіка* [online]. Одеса, 85 с. Available at: <https://hdl.handle.net/11300/15543> [Accessed 18 Apr. 2022].

20. Комір, Л.І. (2019). *Регіональна економіка*. Харьков: Вид-во НУА, 228 с.

21. Кот, О.В., Круглова, О.А., Носач, Л.Л., Чернишова, Л.О., Величко, К.Ю. та Печенка, О.І. (2019). *Глобальна економіка*. Харків: ХДУХТ, 141 с. [online] Available at: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/10418> [Accessed 20 May 2022].

22. Finbalance, (2022). *Мінфін – про ОВДП: збережемо криву дохідності на довоєнному рівні* [online]. Available at: <https://finbalance.com.ua/news/minfin---pro-ovdp-zberezhemo-krivu-dokhidnosti-na-dovonnomu-rivni> [Accessed 18 Apr. 2022].

23. Марченко, Т.В. (2021). *Європейські економічні комунікації* [online]. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 80 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4720> [Accessed 10 May 2022].

24. Носач, Л.Л., Величко, К.Ю. (2020). *Активізація*

транскордонного співробітництва України в умовах євроінтеграції. *Молодий вчений: науковий журнал*, 5(81), с. 158–161. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-37> [Accessed 10 May 2023].

25. Перерва, П.Г., Максименко, Я.А., Климова, С.О., Сокол, К.М. та Гарник Л.П. (2020). *Міжнародна економіка: основні поняття* [online]. Харків: НТУ «ХПІ», 39 с. Available at: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/49548/1/Book_2020_Perer_va_Mizhnarodna_ekonomika.pdf [Accessed 20 May 2022].

26. Сіденко, В. та ін. (2018). *Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС* [online]. Київ: Заповіт, 214 с. Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_pereformatuvannia_ievropeisko_i_intehratsii.pdf [Accessed 20 May 2022].

27. Шевченко, П. (2022). *Хто виграє: Китай чи США? Економічний аспект протистояння* [online]. Available at: https://lb.ua/world/2022/02/04/504635_hto_vigraie_kitay_chi_ssha_ekonomichnyi.htm [Accessed 11 May 2022].

28. *Worldbank*, (2023). [online]. Available at: <https://www.worldbank.org/en/home> [Accessed 11 May 2022].

29. *Bank of International Settlements* (2023). [online]. Available at: <https://www.bis.org> [Accessed 11 May 2022].

30. *International Labor Organization* (1996–2023). [online]. Available at: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm> [Accessed 12 Apr. 2022].

31. *World Trade Organization* (2022). [online]. Available at: <https://www.wto.org/> [Accessed 9 Apr. 2022].

32. *United Nations Conference on Trade and Development* (2023). [online]. Available at: <https://unctad.org/> [Accessed 20 Apr. 2022].

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Міжнародна економіка – підсистема світового господарства. Міжнародний рух чинників виробництва	6
1.1. Міжнародна економічна система	6
1.2. Міжнародна економічна діяльність	12
1.3. Світовий ринок товарів та послуг	17
1.4. Світовий фінансовий ринок	23
1.5. Прямі інвестиції та міжнародне виробництво	29
1.6. Міжнародний кредит	35
1.7. Світовий ринок праці	40
1.8. Міжнародна трудова міграція	40
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Світова валютна система та міжнародні розрахунки. Стан і перспективи сучасних інтеграційних та глобалізаційних процесів	48
2.1. Світова валютна система	48
2.2. Міжнародні розрахунки	56
2.3. Платіжний баланс та макроекономічна рівновага	60
2.4. Міжнародна регіональна інтеграція	70
2.5. Глобалізація економічного розвитку	76
2.6. Інтеграція України у світову економіку	79
ГЛОСАРІЙ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	92

Навчальне видання

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Навчальний посібник для студентів
економічних спеціальностей

(українською мовою)

В авторській редакції
Комп'ютерний набір *К.Ю. Величко*

Підписано до друку 11.05.2022. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 5,7 Обл.-вид. арк. 5,05.
Тираж 100 пр. Зам №

План навч. р., поз. № в переліку робіт кафедри

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві Народної української академії

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.